

MÉGBEJELEN MINDEN VASÁRNAP:

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

— Budapest, február hó 12. —

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza

Krónika.

Glosszák a hétről.

— febr. 10.

Gárogás, káromkodás, káröröm és szinte nevetséges kegyetlenkedések közepette a politikai válság mégis úgy halad a megoldás felé, mintha a képviselő urak mind politikusok és a politikusok mind komoly, a dolgokhoz értő férfiak volnának. Az ádáz gyerekeskedésnek nyoma sincs a bécsi tárgyalásokon, az csak ide lent folyik a társadalomban és az újságokban, oda fönt matematikával és logikával, tisztasággal és óvatossággal cselekednek. A helyzet adva van, az alkotmányos erőfaktorok tisztán állanak és nem mellőzhetők, a többség a koalíció oldalán van, ennél fogva a többség- és kormányalakítás természetszerű kísérlete erre az oldalra fordul. És szinte adva van a politikai hatalom is. A függetlenségi párt, ha ridegen az elveihez ragaszkodik, többet akar, mint amennyit hatalmi tényező létével födözni tudna. Viszont az ellenzéki hatvanhetes frakciók sokkal jelentéktelenebbek, semhogy a függetlenségi program ellen csinálhatnának kormánypolitikát, a szabadelvűpárt pedig megteszi az országnak — mely változás után eped — azt a szolgálatot, hogy százötven mandátuma mellett is úgy tesz, mintha ő volna az ötödik kerék s meg volna halva és ki volna nullázva örök időkre a politikai faktorok sorából.

A megoldás tehát koalíciós kormány lesz s e megoldás, ha jó lesz, ugyanannyi részben a függetlenségi, mint a szabadelvűpárt érdeme lesz. Mert amannak nem kellett jog szerint annyira sietnie a maga elvi áldozatával, ennek meg nem volt muszáj oly teljesen halottnak deklarálnia magát. Ha pedig baj lesz ebből a megoldásból, ugyancsak erre a két pártra hárulnak a legnagyobb felelősség. Mert a függetlenségi párt mégsem annyira erős, hogy kénytelen lett volna opportunusra és a szabadelvűpárt sem olyan gyöngye, hogy joga lett volna föladni a tért. A kérdés tehát tisztán a siker vagy balsiker szempontjából exponálódik, de úgy, ahogy az ország ma látja a helyzetet, más logikus és becsületes megoldás ki lett volna zárva.

Az okoskodás hiába közelíti meg a mai általános fölfogást, melynek tévedésében Tisza Istvántól kezdve az utolsó vasuti bakter-szavazóig mindenki osztozik. Talán nem is a gondolkodás diktálta ezt a fölfogást, mint inkább a gene. Ne mondja senki, hogy Tisza és a szabadelvű-

párt kapaszkodik és ragaszkodik a mindenáron [kormány-
pártisághoz! Ne higgye senki, hogy a függetlenségi párt
csak eddig vitézkedett az intranzigens követelődésben,
mert nem hitte, hogy valaha beváltásra is kerül a sor.
Ez a tekintet arra, hogy mit fognak mondani és az el-
kerülésre igyekezett, nehogy azt vagy ezt mondják, diktálta
a pártokra inkább az erkölcsi kényszerhelyzetet, mint a
politikai átlátás. Mindenki most a jó izlés szerint cselek-
szik és senki a meggyőződése szerint.

Most tartalmilag voltaképpen hogyan áll a dolog?
Ugy, hogy a szabadelvűpárt ma is a legnagyobb párt,
nagyobb, mint a függetlenségi. Mert százötvenen volnának,
ha a választás előtti politikai vita még most is vita volna.
Pedig nem az. A disszidensek huszonháromja minden
pontban szabadelvűpárti, a Tisza-féle házszabályrévizio
kivételével. Most azonban Tisza István maga sem akarja
a lex-Danielt s így közte és a disszidensek között semmi
elválasztó momentum nincs. Sokkal mesterkétebb Tisza
és a disszidensek szembenállása, mint volna az egyesü-
lésük. Tartalom szerint tehát a disszidensek a szabadelvű-
párt számához csatolhatók, vagy ha jobban tetszik a
grófoknak, a szabadelvűpárt hozzájuk csatolható, ami már
százhatvanhárom főnyi párt volna a függetlenségi száz-
hatvanhoz képest. S ha ez megtörtént volna, a függő
választások eredménye ezt a pártot erősítené, míg most a
szabadelvűek önként átadják a tért az erősebb ellenzék-
nek. Száznyolcvan mandátuma lehetne az egyesült sza-
badelvűpártnak s ehhez pártonkivüliek és horvátok is
járulnának. Szó sincs róla — dologilag más megoldás is
lehetett volna, de személyileg és erkölcsileg ki kellett dom-
borítani, hogy az ellenzék győzött, az ellenzéké a hatalom.

*

Egyebekben pedig, mihelyt a függetlenségi párt letett
a dogmátiкус álláspontról, a helyzet sokkal harmonikusabbá
lett, mint valaha volt. Az ellenzék felülkerekedésekor állt
be az az állapot, melyet Tisza az ellenzék leverésével
akart elérni. A parlament munkaképes lesz, azok a köve-
telmények, melyek a szenvedélyeket izgatták, a rohamot
indították, most hallgatnak, mivel a szabadelvűpárt nem
azokkal a jelszavakkal megy ellenzékbe, melyekkel az
eddiggi őt ökvétetlenkedett. Voltaképpen nem is lesz ellen-
zéke a képviselőháznak, legalább az első időben nem, mivel
a szabadelvűpárt nem tud és nem is akar megakasztó és
bajcsináló ellenzéki politikát folytatni. Az államszükségeket
szinte tüntetőleg engedni elintézni s kritikája a koalíciós

kormánynyal szemben éppen csak odáig megy, hogy minden egyes esetben rámutasson arra, hogy voltaképpen ugyanaz történik, amit az eddigi kormányok csináltak.

Ezt a momentumot agitatoriusan nagyon is kihasználhatja, de a parlamenti munkásságban zavart és bajt nem okoz. Tisza István mint ellenzéki vezér nobilis lesz és eddig alig ismert elfogulatlanságot és gouvernementális tapintatosságot fog az ellenzéki politikai stílusba belevinni.

Ezzel pedig igazán megbecsülhetetlen szolgálatot tesz a parlamentárizmusnak, mert az utolsó hat évben szinte dogmává vált, hogy nem az ellenzék az, mely nem buktat kormányt. Egészséges fordulat állt be Tisza István ellenzéki ségével, aki nem kormányt, hanem politikai irányt akar csak buktatni, azt pedig csakis a parlamenti pártarányok megváltoztatása útján óhajtja elérni.

Nem is olyan kalandos és nem is annyira a messze jövőendő ábrándja az, mert a kormány munka szükségképpen opporitúntása nem kedvez a népszerűségnek, ami a függetlenségi párt érdeme: az önmérsékletet és a viszonyokkal való számolást az országban csalódásnak érzik és elvtagadásnak minősítik, s ha már meglátják, hogy a függetlenségiiek is csak hatvanhetes politikát csinálnak s ők vallják most, hogy ezt a politikát éppen csak követelni lehetett rögtön, de megvalósítani nem, akkor a visszahatás folytán a szimpátia ismét a szabadelvűpárt felé fordul. Ha már igazuk volt, mikor hallani sem akartak közjogi radikálizmusról, csinálják ők azt, amit a másik fél ilyen elvekkel csinál.

* .

Igy fest a kép a teoriában, a praxisban azonban lényegesen átalakul. Tisza István kimondta ugyan, hogy az ellenzékbe viszi a szabadelvűpártot, de kérdés, hogy megy-e is az? A személyi momentumok háttérbe szorulásával csak előbukkan a tény, hogy a szabadelvűpárt voltaképpen egy a diszidensekkel s mihelyt a függetlenségi párt hatvanhetes alapra helyezkedett, a morális győzelem tulajdonképpen őket illeti s a helyzetben már a pozitív munka is reájuk vár. Nagyon sokan már most is érzik ezt s éppen csak a szemérem meg a győztes pártok féltékeny gorombasága tartja őket vissza, hogy Andrássyhoz csatlakozzanak. De végre is, ennek a hangulatnak is vége szakad, a tárczákat elosztják, a hivatalokat betöltik s ha a bennlevők már mindent megkaptak, amit másoktól féltetni lehet, ők is elhallgatnak s a szemérmesek is behunyják szemüket és elsompolyognak az ellenzéki zászló mellől. Ennek az átpártolásnak a mértékétől függ, vajjon a megújított magyar parlament nem fájul-e el teljes mameluksággá, olyanná, amilyen eddig még soha nem volt. Ezért kissé könnyelmű és sajtáságos a koalíció részéről az a törekvés, hogy Tiszát exiliumba küldjék, mert hiszen ellenzékre szükség van s ha Tisza csakugyan visszavonul, ugyan kit neveznének ki maguk közül a koalíció hivatalos ellenzékének?

—X.

Mistral : Mirèio.

— Ötödik ének. —

(A Kisfaludy-társaságnál dícséretet nyeri teljes Mirèio-fordításból.)

Nőtt-nőtt a rezgő nyárfák árnya
A Ventour szellője bejárja
A rétet és mezőt. Nyugatra tér a nap
A munkás visszanéz feléje,
Mert vágy az alkony hűvösére,
Honnan nyájasan int feléje
Az otthon képe, mely enyhet, nyugalmat ad.

A csordás elment; ám eszében
Még ott kavarg, ott forr a szégyen
Amit Mirèiotól a kútnál szenvedett.
Kissé ugyan magához tére...
De nem tud megnyugodni vére,
Lüktetve tódul föl fejére
És megdagasztja a kötéllyi ereket.

Tüskön-bokron vágatva mégyen,
Dul-ful, káromkodik dühében.
Csoda, hogy a harag mellét nem veti szét!
Még a kavicscsal is kikötne,
Amely, a Crau síkját befödve,
Mindenfelé hever körötte —
Átzuarná nyársa most a napnak lángszívét!

A vadkan ilyen, ha zavarják,
S elhagyván erdeje avarját,
Fut a sötét Olymp sívár, bús völgyein;
Az ebfalkát közel ereszti
S mielőtt harczát vivni kezdi
Kemény sörtéit felmereszti
S megfeni agyarát a rétség tölgyein.

És a csordással, kit tüzelve
Víz útján búja, szenvedelme,
Im Vincèn szembejő, — arczán minden vonás
Mosolyg a nagy öröm hevében...
Még lelke látja: szüzi szépen
A suttogó szeder tövében
A lányt; s fülébe cseng az édes vallomás.

Karcsú, mint tópart lengé nádja
És szíve üdve, boldogsága,
Szerelme: ott ragyog két villogó szemén;
Amint ingébe fúj a szellő,
Az megduzzad, mint nyári felhő...
Járása vidám és szökellő
Mezítláb lépeget, mint gyík, oly könnyedén.

Gyakran, ha már leszállt az alkony,
Midőn árnyék ült már a parton,
Midőn a lóhere, az este hűsítül
Levelét összébbs húzta fázva,
Vincènt nem hagyta szíve láza.
Eljött, hogy a lányt újra lássa
S mint éji lepke járt, a barkóczák körül.

Rejtektebe bujt, s utánzá onnan,
Hogy' füttyent a sűrű pagonyban
A czinke vagy rigó. A lányka sebesen
Megérté: ki az, ki eként tesz
És a galagonyasövényhez
Oson ki halkan... Oh, mit érez
Felindult kis szíve, mely dobog hevesen.

A hold, midőn ezüst sugára
Leszáll a narciszs bimbájára;
A szellő, ha lebeg, midőn a nap lemege
S a szöke gabnát simogatja,
Mely száz hullámfodorulatba
Fejét himbálva hajtogatja,
S mely ring, mint a kebel, ha érzéstől remeg;

Az ujjongó, a büszke zerge,
Ha hajtók hangostorku serge
Queyras sziklái közt naphosszat hajszolá
S egy szírten áll magába végre,
Mely, mint torony mered az égre,
S a szikraszóró hóra jégre,
Mely mindent elborít, büszkén tekint alá:

Hold, szellő, zerge, bármit érez,
Az üdv mellett mind semmivé lesz,
Mely Vincènt és Mireillet ilyenkor hatja át...
De halkan... ránk les fű fa... halkan!
Lágyan susogva szólj csak ajkam!...
Hallgatnak még édes zavarban,
De már forró kezük egymás mellé talált.

Lábukkal, — míg így hallgatának —
A porba kört rajzolgatának,
Nem tudván szólni mást, míg az idő haladt.
Az ifju udvarló mosolygva
Beszélte el, hány furcsa dolga
Akadt, míg erre-arra bolyga,
S hány éjszakán aludt a szabad ég alatt.

Hányszor küzdött meg mérges ebbel
— Van is lábán sok régi sebhely. —
Aztán ártatlanul csevegte el a lány,
Milyen munkával telt el napja;
Hogy bosszankodott édes apja,
Mikor a kecskét rajta kapta,
Hogy a szöllő-lugást lerágta a zsvány!

De Vincènt elragadta lelke:
Egy este ujjhegyen közelge
S vadmacskaként osont a lányhoz csendesen,
A lomb sűrűjétől takartan. —
De halkan... ránk les fű fa... halkan...
Lágyan susogva szólj csak ajkam
— „Egyetlen csókot adj, Mirèio, édesem!

Ládd, enni inni nem tudok már,
Eszem folyton, folyton csak ott jár,
Ahol, lelkem, te vagy! Vérem hadd issza fel
Hangod', mely elrepül a szélben,
Oh hadd boruljon földre térdem,
S ruhád szegélyét, kincsem, éltem,
Csókkal hév ajakam, oh hadd borítsa el.

— Vincèn, ez csúf bűn volna, látod,
Pintyőke, csíz, a fél világot
Szerelmünk hírvél betöltené bizony.“
— „Ne félj, titkunk' el nem beszélük,
Kiírtom mind! Holnap estélig
Egyetlen egy madár sem él itt
Mirèille! a menny te vagy! te a paradicsom!

Hallgass reám: a Rhòne-fenéken
— Öreg halász beszélte nékem —
Egy szép növény lakik: *csillaghinár* neve,
Külön-külön van két virága
És lenn a kék, a hús világba
Növekszik mindegyik magába,
Mig el nem jő a nyár s a szerelem heve.

Felszáll egyik most ringva, lassan
A viz színére, s óvatossan
Kitárja bimbáját, a nap tűzfényiben..
A másik látja: már a társa
Hogy nyílt ki csábos virulásra,
S indulna hév szerelmi lázba,
Hogy édes ajkait megcsókolhassa fenn.

És küzd, forog, hajlong sebessen,
Hogy kedveséhez felmeheessen,
Míg végre — óh szegény! — kis szára elszakad,
Szabad lett, oh de ez halála!
És felszáll holt-halványra válva,
Kedveséhez, ki csókra várja — — —
— „Ha meg kell halnom is, nyújtsd, lelkem, ajkadat! —

Sápadt Ramoun mester leánya...
Vincèn rajongva néz reája,
Majd felkel hirtelen, tüzzel, vágygyal teli,
Hogy átkarolja... de riadtan
Néz rá a lány e pillanatban,
Majd védekezni talpra pattan,
De a fiu erős, mégis átöleli.

De halkan... ránk les fű, fa... halkan!
Lágyan susogva szólj csak ajkam:
„Hagyj! hagyj!“ — rebeg Mirèille s hajlong idebb-odább
De, oh, már Vincèn fogva tartja,
Forrón tapad rá ajk az ajkra,
A lányka küzd, forog sohajtva...
Majd Vincènt megcsipi s nevetve fut tovább...

És dévajon szól vissza: — „Kincsem,
Sok kellett vón' — most semmid sincsen! —“
S a házban eltűnik. Vincèn utjára megy... —
Eként veték a hold buzáját,
Amelylyel országok királyát
S az úton bolygó koldus-árvát
Az Úr méltányosan egyként áldotta meg.

Gábor Andor.

A BERZSENYI LEÁNYOK TIZENKÉT VÓLEGÉNYE.

(Tollrajzok a mai Budapestről.)

Írta: AMBRUS ZOLTÁN.

XVIII.

A beszélő újság.

(A Berzsenyi-palotában hangversenynyel egybekötött nagy bála készülnek. A hangverseny két elsőrangú számot ígér: Tamburinit, a világhírű tenort, aki a hangját Amerikában vesztette el s most Európában mindenfelé keresi, továbbá a csodagyermek királyát: Slezák Jaroslávot, a nyolcz éves cseh hegedűművészt. Történik: a buffet-szobában, egy félórával az első vendég megérkezése előtt. A színen két alak látható: Kanaday Ubul, a »Világ« tudósítója, és egy inas.)

KANADAY (frakkjának egyik hátulsó zsebéből bádogszelenczét huz ki): A szivarokat és az édességeket ebbe a szelenczébe tegye. A két üveget pedig a télikabátom két külső zsebébe. A »Világ« részére!

AZ INAS: De, kérem Kanaday ur, hiszen ismerjük egymást!

KANADAY: Bizony, Lajos, már vagy tíz esztendeje. Mondhatnám, hogy együtt kezdtük a pályánkat, már kiki a magáét, maga az okosat, én az okostalant.

LAJOS: Igen, a boldogult »Hirnök«-nél. Kanaday ur mint voluntér, és én mint szerkesztőségi szolga.

KANADAY: De míg én most is ott vagyok, ahol voltam, magának az isten fölvitte a dolgát.

LAJOS: No, nem panaszkodhatom. És Kanaday urnak rosszul megy?

KANADAY: A szerkesztésnél most mindenkinek rosszul megy. Sokan vagyunk, Lajos, átkozottul sokan, és ez a legnagyobb társadalmi baj, mint a rendőri felügyelet alatt álló nők újságja helyesen írja.

LAJOS: Azelőtt az »Idő«-be tetszett irni, ha nem tévedek.

KANADAY: Igen, de az »Idő« megszűnt, illetőleg bele olvadt a »Magyar Ujság«-ba, mely azóta a »Magyar Idő« nevet vette fel. Aki akart, átmehetett, de csak félfizetéssel. Én ezt nem tettem, és rosszul tettem.

LAJOS: Szünetben tetszett maradni?

KANADAY: Másfél évig nem volt állásom, mindent zálogba kellett tenni, nem maradtak meg, csak az elveim. Mit volt mit tennem, rá kellett fanyalodnom a »Világ«-ra.

LAJOS: Pedig ott nem szórják a pénzt.

KANADAY: Meghiszem azt. Én például tulajdonképpen megint voluntér lettem, mert nem számítva egy-két kiküldetést, amilyen kettő-három akad egy esztendőben, s ami mégis csak hoz valamit, egyébként csak színház- és bankett-jegyekben kapom a fizetséget. Már pedig a színházjegyekből nem lehet megélni. A könyökömön jön ki a sok operett, meg mi a fészkes pokol, de tessék ebből megélni! Ha lóversenyek nem volnának, meg kellene örülni.

LAJOS: Hát az jó pálya, ha tippet kap az ember.

KANADAY: Na és érteni kell a lóhoz. Én pedig értek hozzá, mert ha lóról, politikáról vagy tüzesetről van szó, szeretném látni azt az embert, aki ehhez jobban értene, mint én. Így aztán megcsipettem egy pár nagy meglepetést. Az utolsó két-három év minden szenzációs osztalékában benne voltam, de kellett is, mert ha lovak nincsenek, és Budapesten is csak gondoloznánk, mint Velenczében, akkor nekem már legalább másfél évvel ezelőtt végérvényesen éhen kellett volna halnom.

LAJOS: Mért nem tetszik fellépni?

KANADAY: Hát persze hogy fel kellene lépnem. De, lássa, úgy van az: mikor megütöttem *Ladon*-t és öt forintra majdnem nyolczszázat kaptam, azt mondtam magamban: lám, az alap már megvolna és ha az ember egyszer már képviselőjelölt, akkor egyszerre, hogy, hogy nem, de hitele is van hozzá... igen ám, de akkor nem voltak választások, az új politikai helyzet pedig a legnagyobb snaszban talált!... Aztán, higgye el, a szegény embernek a szerencséje is szegény. Akinek pechje van, annál minden rosszra fordul. Például most is. Az volt a vesztetemre, hogy nagyon igyekeztem. Meghallottam, szerencsétlenségemre, hogy a lapnál nagy költség-redukció lesz és hogy a szerkesztőség egy részét szélnek fogják ereszteni. Tudtam, hogy vagy én, vagy Koray, repülni fogunk.

Hát nekiestem a munkának és úgy dolgoztam, mint két ökör; Koray pedig egész nap csak lógázta a lábát. És mi történik? Egy szép nap a szerkesztő így szól Korayhoz: »Kedves barátom, én magának nem tudom hasznát venni, én magát elcsapom, maga teljesen hasznavehetetlen ember, maga nem való egyébre, csak képviselőnek«. Koray repült és én maradtam. Igen ám, de Koraynak se égen, se földön semmije, nem ért semmihez a világon, nem tudott mit kezdeni, hát megfogadta a tanácsot, föllépett, és megválasztották. Ha nem dolgozom, mint egy marha, engem csapnak el, én lépek fel, és engem választanak meg. Így van ez, Lajos.

LAJOS: Majd csak meglesz Kanaday ur is. Mért ne lehetne meg éppen úgy, mint más?! Csak éppen ki kell várni. Idővel mindenkire rákerül a sor.

KANADAY: Nézze, az időről jut eszembe... Maga megtehetne nekem egy szívességet. Mondja, mikor kezdődik a koncert?

LAJOS: Pont tizenegykor.

KANADAY: Én azt nem várhatom meg, mert nekem ma egy politikai banketem is van, de a szupéra visszajövök. Lássa, maga megtehetné nekem, hogy addig összeállítana egy kis tudósítást az egész ricsajról, de különösen a koncertről. Hiszen maga, annak idején, verseket is írt. A »Hirnök«-nél, ha valamiért leküldtük, nem győztük visszavárni, mert közben megírt két-három költeményt.

LAJOS: Többet dolgoztam, mint az egész szerkesztőség.

KANADAY: Hát mi az magának, az a kis tudósítás? Negyven-ötven sor kell mindössze, s adok magának egy forintot.

LAJOS: Ej, Kanaday ur, köztünk efféléről nem lehet szó. Ami pedig azt a kis tudósítást illeti, nagyon szívesen megszerkesztem. Meg tetszik látni Kanaday ur, hogy meg lesz elégedve. Én az irodalmi működést azóta sem hagytam cserben, és szeretném bebizonyítani, hogy, ha a szerkesztőségben maradtam volna, ott is vittem volna valamire...

KANADAY: Elhiszem, hogyha kénytelen vele. De maga nem szorul rá, boldog ember.

LAJOS: Tessék csak a banketten egész nyugodtan vacsorálni. A szupé nem kezdődik egy óra előtt, és gondom lesz rá, hogy Kanaday ur számára a pezsgőből kellő minőség legyen készletben.

KANADAY: Jól van, Lajos, ha képviselő leszek, nem fogok megfélejtkezni magáról.

(Megjelenik ELZA, teljes díszben.)

ELZA: Nini, hisz ez Kanaday!

KANADAY: Kezét csókolom, baronesz. (Lajos el.)

ELZA: Nem tudtam, hogy maga is meg van hiva...

KANADAY: Én, én nem is vagyok, csak a szerkesztőség... A »Világ«-ot képviselem.

ELZA: Így vagy úgy, nekem maga nagyon jól jön. Örülök rajta, szavamra.

KANADAY: A baronesz végtelenül kegyes. Pedig igazán nem hittem volna, hogy még emlékszik rám.

ELZA: Már hogyné! Hiszen régi ismerősök vagyunk. A jégen mutatták be... stimmt? És az ismeretségünk mindjárt egy nevezetes epizóddal kezdődött. A korcsolya

meglazult a lábamon . . . véletlenül magára bízani, hogy igazítsa meg . . . és maga olyan rosszul végezte a műveletet, hogy a következő pillanatban hanyatt vágódtam. Az ilyesmit nem felejtí el az ember.

KANADAY: Baronesz, én már sok ügyetlenséget követtem el életemben, de a sok közül ez az, amelyiknek a legnagyobb, sőt ugyszólván magától értetődő a mentsége. Káprázott a szemem!

ELZA: Ez egészen csinosan van mondva. Különben jól vagyok informálva magáról; tudom, hogy a tudós asszony nem mulasztotta el felválni a nyelvét. És éppen ez az, amiért úgy megörültem magának, mert szükségem volna a beszélő talentumára. De ne nevezzen baronesznek. Először, mert ez nem szó, és másodszor, mert én magát ezennel megajándékozom teljes bizalmammal és barátságommal.

KANADAY: Nem tudom, hogy álmodom-e, vagy csak csufolódnék velem?

ELZA: Nem csufolódom, pedig volna okom haragudni magára, mert maga tudtán kívül nagy szerepet játszott az életemben. És azt lehetne mondani, hogy maga az oka minden bajomnak.

KANADAY: Hogyhogy?

ELZA: Ez onnan datálódik, amikor megszöktem Rejtvényivel.

KANADAY: Tessék?

ELZA: Ne tettesse magát. Nincs az az utczagyerek Pesten, aki ezt ne tudja. Elég az hozzá, azon a napon, amikor este megszöktünk, Rejtvényi azt mondja nekem: »Hanem nekem előbb okvetlenül beszélnem kell Kanadayval.« Erről nem tudtam lebeszélni, és addig nyargalt maga után egész nap, míg végre elfogta valahol. Az egész uton azon törtem a fejemet: »Ugyan mi dolga lehetett ezzel a Kanadayval?«

KANADAY: El akart titkolni nem tudom mit, ürügyet keresett és találomra mondott egy nevet.

ELZA: Sohase hazudjék. Brémában, mikor elfogyott a pénze, Rejtvényi mindent megvallott.

KANADAY: Valami lovagregényt mesélt el.

ELZA: No, nem éppen lovagregényt. Rejtvényi akkor pénz dögében nem volt valami nagyon felfegyverkezve. Előttem, érthető okokból, nem akart szólni erről; maga tartozott neki, s tudta magáról, hogy előtte való nap, a lóversenyen, jól megplöncsölt egy autszájdert, amelyik aztán rémes pénzt fizetett. Maga egy kicsit védekezett, de aztán kiegyeztek. Rejtvényi a készpénz ellenében elengedett a tartozásból ötven százalékot, sőt arra az esetre, ha házassága minden tekintetben boldog lesz, megígérte magának a vácsi püspökséget. Igaz vagy nem igaz?

KANADAY: Ez az utóbbi, ez szóról-szóra igaz.

ELZA: Azért mondom, hogy maga az oka mindennek. Ha maga akkor véletlenül nem ad neki pénzt, akkor ő engem nem tud megszökötteni, és én nem kerülök bele ebbe a szöszba. Szóval, voltaképpen maga az én életem megrontója.

KANADAY: És ez hangolná arra, hogy ilyen váratlan barátsággal legyen irányomban?

ELZA: Nem, hanem akkor, hogy szóba került,

Rejtvényi fölfedezte előttem a maga értékes kvalitásait. De, mondja, mit csinál ez a szegény Rejtvényi?

KANADAY: Bizony rosszul megy neki.

ELZA: Ugyan?

KANADAY: A kalandja meglehetősen neveltségessé tette, a lapja rettenetesen köhög, képviselőnek se lett meg; szóval a végső elzúllás útjára jutott.

ELZA: Szegény! Kezdek lelki furdalásokat érezni miatta. Egy darabig, nem mondom, nagyon dühös voltam rá. Tudja, amikor láttam, hogy exploatálni akarja a kalandunkat, és vért izzad, hogy erőnek erejével belekergebben abba a házasságba, amelyet csak ő tartott lehetségesnek. Hogy jön ő ahhoz, hogy ilyen bolondot képzeljen?! Tisztában lehetett vele, hogy én csak kompromittálni akartam magamat, és azzal is, hogy: azután pedig pont. Nem volt elég neki, hogy egy kicsit divatba hoztam?! Végre is, odáig már csak nem kompromittálhatom magam, hogy minden igaz ok nélkül feleségül menjek hozzá?! Szökni, nem bánom, arra elég alkalmas médiumnak látszott . . . de ha feleségül akarok menni valakihez, csak nem Rejtvényit választom!

KANADAY: Világos.

ELZA: De aztán beláttam, hogy mégis csak én lovaltam fel, és nem tehet róla, hogy, miután elcsavartam a fejét, a feje sehogy se akart helyre jönni . . .

(A BÁRÓ jön.)

A BÁRÓ: Téged kereslek, gyermekem . . .

ELZA: Papa, bemutatom neked Kanaday: Ubul urat, a »Világ« egyik szerkesztőjét, aki szíves volt megígérni nekem, hogy közölni fogja lapjában a jelenlevők névsorát.

A BÁRÓ (kezeket nyujt): Ez igen egészséges eszme, és örömet okoz nekem, hogy ezen ügyben a doktor ur osztja az én véleményemet. Régebben, mikor a szemeim még nem gyöngültek meg, és az ujságokat ától czettig elolvashattam, vagy elolvashattam volna, számos alkalommal feltűnt nekem, hogy az ujsághírek közt minden egyes esetben pontosan benne volt, úgy az, hogy az előző napon mely tekintélyesebb embereknel lehetett vacsorálni, valamint, hogy, kik jelentek meg ezen összejöveteleken, mint előkelők. Pedig akkor a vacsorák és egyéb barátságos társas összejövetelek még sokkal szerényebb keretben mozogtak. És ma, midőn a világvárosi élet nálunk oly szépen föllendült, és egyesek fáradságot és költséget nem kimélve buzgólkodnak a barátságos érintkezés és jó hangulat ápolásán, ezen szokásnak nyomát sem látom többé, bár ez idő szerint bokros elfoglaltságom és a közügyek nem engedik meg az ujságok oly mértékű olvasását, amilyen mértékben szemeim gyöngesége ezt nem tiltaná meg. Azért mondtam is az én jó nőmnek, a bárónénak: »Kénytelen vagyok meghívni, édesem, a sajtó igen tisztelt képviselőit, bár egyenkint nem, csak mint ujságírókat van szerencsém ismerni őket; ők csak hadd mulassanak és parancsoljanak mindentől annyit, amennyit akarnak; legalább több kimerítő tudósítás fogja vendégszeretetünket megkoronázni.« Ez irányban különben teljesen doktor ur szakavatottságára bízom az ügyet, csak egyre hívom fel figyelmét, bár ezuttal minden utasítást mellőzni kívánok. Nevezetesen Gróf Tarkövy valóságos

belső titkos tanácsos ur ő exczellenciája, ki ünnepélyem fényét jelenlétével emelni szives lesz, megvárhatja tőlem, hogy azon körülmény, miszerint ő legközelebb ő Szent-sége által a Szent Gergely-renddel diszített fel, valamely tévedés kapcsán, mint sajtóhiba stb. a tudósításból ki ne maradjon.

KANADAY: Kérem, báró ur!

A BÁRÓ: Gyermekek, egy tanácsot kérek tőled, és a doktor ur nem fogja rossz néven venni, hogy ezen családi [ügyet előtte, mint szakértő előtt, szóba hozom. Az impresszárió, ki ezen kis fiut, ki hegedül, elővezeti, nagy meglepetésemre, ezer forintról nyujt be nekem egy fakturát. Előttem úgy tűnik fel, hogy itt valamely tévedésnek kell lennie.

ELZA: Miért, papa?

A BÁRÓ: Tudtommal a gyermekek tíz éven alól a színházakban is a belépti-jegynek csak a felét fizetik, és ha mint művészek produkálnak, szintén a felét élvezik annak, amire a felnőttek igényt tarthatnak. Már pedig ez az öreg ur, aki velem egykoru, és aki, mint hirhedt művész, itt ma este több ízben énekelni fog, bár koránál fogva a pihenésre már igényt tarthatna, ez az öreg ur, mondom, hasonlóan ezer forintról nyujtotta be a fakturát. Így tehát különösnek jön nekem elő, hogy a kis fiu ezer korona helyett ezer forintot számít fel, bár lehetséges, hogy ő nem tehet róla, ellenben az impresszáriónak ezen összegért két gyermeket kellene elővezetnie.

ELZA: Nem, papuskám, ez egy csodagyerek, aki magánházaknál ezen az összegben alul nem produkálja magát.

KANADAY: És éppen az benne a csoda, hogy ekkora összeget kap a produkciójáért.

A BÁRÓ: Az egészen más, és a doktor ur felvilágosítása után nem lehet tovább kétségem, bár megmaradok amellet, hogy a művészetben az életkort is figyelembe kellene venni. Ezen ügytől tehát téged felmentelek, de kérlek, hogy ehelyett vedd kezedbe a hírlapíró urak ellátását, s a cikkek ügyében a szükséges eszmecserét bonyolítsd le, mindenekelőtt az igen tisztelt doktor ural, kitől azon reményben bucsuzom el, hogy bármikor van nálam fogadtatás, meghívás nélkül is felfárad az én házamba, és nem várva kinálást, parancsol, mire szüksége van. (Üdvözlések.)

ELZA: Csak bizd ránk, papa.

A BÁRÓ: Ne felejtse el egy igen jó szivart adni a doktor urnak! (A báró el.)

KANADAY: Engedje meg, hogy szaván fogjam és igazán elkérjem a jelenlevők névsorát.

ELZA: Mindjárt lediktálom, hogy el ne felejtjük. De van elég ideje? Mert az, amire én akarom kérni, sokkal fontosabb.

KANADAY: Rendelkezzék velem, ameddig akarja. Örökre hú kutyája vagyok.

ELZA: Hát írja. Hogy valakit ki ne felejtsek, a vagyon szerint kezdem. Várai Fejér Czilka és Mumi, gróf Tarkeőy Medi, alvinczi Roth Aliczka és Bigi, báró Strommer Nusi, báró Winterstein Toto, Löwenherz Mese, ozorai Oblat Gicza, Pityu és Heczi, Thurzó Sufi, Gabnaffy

Baba és Ticzi, hédervári Hirschler Zelma és Kusi, Illésházy Viczuska, Ibike és Suba, keselőkői Kővy Duda és Malva, Rómay Gigi és Kaliczka, Bocskay Saczi és Nünüke, abafi Ábel Dido, Ildikó és Papa, Héthársy Káli és Nigi, Arday Jancsi, Nani és Huhu, Pollák Pápa, Serényi Anti és Piri, berényi Beer Tente és Lalla, Kincses Halika, Riri és Sipka, Brandwein Buba és Vivike, gyalui Gál Pipi és Puska, Kovács Krikri és Ohó.

KANADAY: Elég! Megörülök, ha nem tart egy pár percnyi szünetet.

ELZA: Nincs tovább. Készen vagyunk.

KANADAY: Hála istennek.

ELZA: No, pihenje ki magát, és aztán térjünk át az én dolgomra.

KANADAY: Már magamhoz tértem.

ELZA: Hát Ubulkám, maga engem meg fog interjúvolni. Nem kell kérdeznie, én majd felelek magamtól is. És nem kell kiírnia az ujságba semmit. Először, mert ugy sem lehetne és másodszor, mert én avval nem érnék semmit.

KANADAY: Teli vagyok jóakarattal, de többet kell mondania, mert most még csak nem is sejtem...

ELZA: Mindjárt meg fog érteni. Mikor maga, Brémában, először szóba került, Rejtvényi így szólt hozzám: »Tudja-e, ki az a Kanaday? Nos, Kanaday az, amit Amerikában már kieszeltek, de amit még Amerikában se tudtak megvalósítani: a beszélő ujság! Irni, az semmi. Mindenekelőtt nem lehet annyit kinyomtatni, mint amennyit beszélni lehet; aztán, és ez a fő dolog, az emberek nem olvasnak, de mindent meghallgatnak. Nincs az a politikus, tudós, bölcsele, költő, aki olyan nagy hatással volna kortársaira, mint az az ember, aki minél kevesebbet ír, de sok kávéházba, körbe, társaságba jár s ott fáradhatatlanul beszél, mindig önálló ítéletet hirdetve, lehurrogva az ellenkező véleményt, erőszakoskodva, míg tökéletesen fáradtra beszéli azokat, akik néha hallgatnak. Ez a Kanaday szerény fiu, de higye el, egyike azoknak a keveseknek, akik Budapest közvéleményét leginkább befolyásolják és tetszésök szerint irányítják.« Ezt mondta nekem Rejtvényi Brémában.

KANADAY: Kezdem érteni.

ELZA: Mikor az imént megpillantottam magát, egyszerre eszembe jutott Rejtvényi, Bréma, minden és így kiállítottam föl magamban: »Nini, hisz ez az én emberem! Ez az az ember, akit nekem lámpással kellene keresnem!«

KANADAY: Azt hiszem, nem fog csalódní bennem.

ELZA: Most csak egy pár szóval mondom el, hogy mi teszi magát rám nézve életszükséggé. A Rejtvényi-mondaköréről, azt hiszem, informálva van; ismerni fogja ennek minden kis részletét. De talán hamisan informáltak, azért újra figyelmessé teszem a szituációra. Van nekem egy koldus grófum, aki addig rimánkodik, míg rábeszéltem magam, hogy hozzá megyek feleségül. De csodák történnek és az urfi egy hitbizományt örököl. Mikor visszatér, nem lehet ráismerni, ki van cserélve. Mit mondjak? elfelejtett magyarul. Elment, mint segédfogalmazó és visszatér mint Don Ruy Gomez de Silva, a »Hernani«-ból. Látom, hogy szeretne mindent visszazíni, hogy meg fog

retirálni. Elhatározom, hogy megelőzőm. Én dobom ki, de úgy, hogy nevetségessé teszem. Megszököm tőle, a faképnél hagyom, mintha szerelmes volnék másba. Erre a célra Rejtvényt használom fel eszközül. Ugy okoskodom, hogy később, mikor látják, hogy ezt is cserben hagyom, rájön a világ, hogy mind a kettőt kijátszottam. Azt képzelem, csak nem ragad rajtam örökre, hogy Rejtvényibe szerettem bele?! De a fegyverem visszafelé sül el. Amazt nem sikerül kinevettetnem, emez kompromittál, annyival inkább, minél jobban ragaszkodik hozzám. De hát gondolhattam-e, hogy az emberek mindig a képzelhető legrosszabbat tartják a leginkább valószínűnek? Végre akármilyen kiábrándult, de leány, tehát egy kissé naiv vagyok. Elég az hozzá, ez volt a tragikus tévedésem. Elkövettem az ostobaságot s az emberek nem azt gondolják, ami igaz, hanem azt, amit ők tettek volna az én helyemben. Belátom, hogy kompromittáltam magam s hogy reparálnom kell az ostobaságot. Hogy ez megtörténhessék, odaigérem a kezemet az első jelentkezőnek. Ugyanakkor a testvéremet is eljegyzi egy fiatal ur. Végül úgy fordulnak a dolgok, hogy mind a kettőnk mátkaságának fel kell bomlania, x-edszer, annyi hasonló viszonytagság után, ilyen rémes körülmények között. No, képzelem, miket beszélnek rólunk, ha a hézagosan és rosszul informált közvéleménytől nem apellálnék a tökéletesen és jól informált közvéleményhez!

KANADAY: Csakugyan? Visszamegy és mind a két parti?

ELZA: Még senki se tudja. Csak magának mondom el, aki a megbízottam lesz, aki a közvéleményt informálni fogja. Igen, visszamegy mind a kettő. Megmondom magának az okokat is. A Blankáé azért megy vissza, mert a vőlegénye kitűnő ember ugyan, de kissé . . . gyöngékedő. Villamozással pedig sok mindent el lehet érni, de a jó házasságokat nem villamozással készítik elő. Az én vőlegényem viszont távolról se kitűnő ember, és ha talán sokkal pajzánabb, mint a másik, meglehet, hogy egy cseppel se egészségesebb.

KANADAY: Hát ez igen nagy ujság.

ELZA: Beláthatja, hogy ezzel a nagy ujsággal nem lehet csak úgy pofon vágni a világot. Pláne nekünk, a mi rovott előéletünk után! Ezt a nagy ujságot óvatosan, kanalankint kell beadni a népnek, úgy, hogy mire megtudja a dolgot, akkorra már tisztán tudja azt is, ami bennünket igazol és fölment. Nekem ehhez egy kitűnő ügyvédre van szükségem, aki egyuttal és főképen: beszélő ujság, s nekem hűséges echóm. Vállalkozik erre a baráti szolgálatra?

KANADAY: Nagyon megtisztel, és én meg fogom mutatni, hogy érdemes vagyok a bizalmára.

ELZA: Akkor hát jöjjön el holnap délután háromkor, hallgassa meg a részleteket, és beszéljük meg, miképpen lanszirozzuk az első híreket.

KANADAY: Itt leszek. És látni fogja, hogy amit Rejtvényi mondott, az nem tuzás, az ön hú kutyája pedig nem hazug hetvenkedő. Esküszöm, hogy Budapest úgy fogja megítélni az esetet, ahogy az igazság kívánja, és a rosszakaratu pletyka törpe minoritásban marad. Holnap

majd elmondom, hogy milyen kitűnő segédcapataim vannak. Most csak a derékhadat említem. Az öt Lasztóczy-fiu az én legjobb barátaim. Ők a legharsányabb hangu legények és a legerőszakosabb fráterek egész Budapesten. Ez az öt fiu tizenöt különböző kávéházban, ugyanannyi különböző egyeletben, körben, klubban, színházban, és ugyanannyi különböző ebédelő, teázó és vacsoráló társaságban fordul meg, és agyondisputálják Budapestet. Várjon csak, mondok valamit. Láta maga a *Szerencsemalacz* című darabot?

ELZA: Nem láttam.

KANADAY: No, ne is nézze meg. Egyike a legrosszabb szindaraboknak, amelyeket valaha láttam; az ember sirni szeretne rajta. Most adják hatvanadszor. Ezt a sikert én meg az öt Lasztóczy-fiu csináltuk, a leggaládabb rosszhiszeműséggel, mert ezt a darabot egy közös barátunk írta, aki nagyon szegény és nagyon jó fiu. Mi is szegények vagyunk, de hatalmunk az van! Akkor is, ha hazudunk. Hát még akkor, amikor véletlenül az igazságot szolgáljuk!

ELZA: Szeretném magát megcsókolni.

KANADAY: Sajnos, ezt csak mondja, de nem fogja megtenni. Adjon hát legalább egy igen jó szivart; a báró ur már ugyanis utalványozta!

ELZA: Tudja, mit? Rágyujtok és úgy adom a szájába! Jöjjön a dohányzóba.

KANADAY: Hja, ne tegyen úgy velem, mint Rejtvényivel! Nekem szükségem van az eszemre.

Olvasás közben.

Szép ez a *Buchschmuckos* világ, kivált Németországban — ö. m. a. f. Nem tudom, derék William Morris: így képzelte-e, mikor föltámasztotta elrejtéséből a könyv s a nyomtatás művészetét. Hiszen maga az a gondolat, hogy a nyomtatás ne csak olvasható legyen, de szép is legyen: az gyönyörű és helyes. De *olvasható* is legyen, teringgettét! ne csak szép, és igazában csakis akkor lehet szép, ha olvasható. A szép nyomásnak nemcsak olyannak kell lennie, mint a szép képek, hanem olyannak is, mint a szép csizmának vagy alsóingnek: járni is kell benne, viselni is kell. Irás pedig akkor olvasható, ha olyan, amilyennek megszoktam; ha valahol szent a hagyomány s a megegyezéssel megszokás, úgy az írásban s a nyomtatásban az, mert maga a betű sem egyéb, mint hagyományos és megszokott megegyezés, hogy ez a házfomájú ákombákombák *á*-hangnak olvasandó. Kialakult a könyv-kolumnának az a formája, hogy a cím vastagabb betűvel nyomódjék és a sor közepére tétessék, hogy a kikezdések egy betűnyivel beljebb kezdődjenek, hogy a levelek számozása páratlan leveleken jobbra, párosakon balra fölül találtassék. Most pedig jön a *Buchschmuck*, s a címet oldalvást írja, a számozást alul, a kikezdést a sor elején kezdi. Miért? Szébb így a kolumna? Nem, csak pofonvágja konzervatív érzésemet, mely, ha valahol, úgy az olvasás technikájában szent és jogos. S a szezessziós írások, melyekbe — mert hisz ez a szezesszió — minden könyvkötő, pallér és címfestő belelehel az ő egyéniségét, s a megszokott római betűt úgy össze-vissza fonják, nyomoritják, sanyargatják, hogy a villamoson a *köpködni tilos* tábla olyan, mint a török császár névmonogramja a passzaroviczi békelevélen, s három kocsit teleköpök, mire kibetűztem.

Am ez végre is a pallérok, a könyvkötők s a czimfestők ostobasága, amitől nem volt ment a renaissance sem. De maguk a művészek, az igaziak is, sokat hibáznak, éppen művészi szempontból, ebben a *Buchschmuck*os áramlatban. Hogy, mint az angolok, a németek is fölélesztik szép régi, tizenhatodik századbeli betűiket, abban mindenképen igazuk van; nálunk meg éppen gyönyörűek azok a kódex-betűk, melyekkel a Fránklin-Társulat kezdi az ő újabb dolgait nyomtatni, s melyek az Osvát komoly, előkelő és művészi hetilapját, a »Figyelő«-t külsőre is ékessé teszik. De az effélével is vigyázni kell. Minden fölélesztés egyben arhaizálás is, aminthogy az egész Morris-irány arhaizáló áramlat volt, kívül-belül, az angol művészetben. A régiformájú betűk s a nyomtatás régi stílusa ama stílusnak megfelelő hangulatot is keltenek az olvasóban, kivált a finomabb idegű és izlésű s történeti érzékű olvasóban — pedig a Buchschmuck ugyebár ezekre számít? Itt van előttem egy német havi szemle, melynek nyomtatása igen szépen eleveníti föl és modernizálja a régi német ponyvanyomás betűit. Egyben kikezdések helyett iniciálékkal kezdi az új szakaszokat, s ezek az iniciálék gyönyörű czopf-stílusban vannak megrajzolva, kivétel nélkül valamennyi. No már most az ilyen czopf-stílusos rajz az ilyesmire fogékony emberben czopf-stílusos hangulatokat kelt; én előttem legalább feltámad láttára az egész tizenhatszázadik század, s ifju Werthernek érzem magam s kínai csészéből felpárolgó kávéillat csapja meg orromat. S ebben az egyforma hangulatban olvassam el Hauptmannnak egy szindarabját, Geijerstammnak egy novelláját, Oskar Wilde memoárjait, Demelnek egy versét, olvassak könyvbírálatot, színházi jelentést, esztetikai elmélkedést és társadalmi szemlélet 1905 január derekán. Ez inartisztikus dolog, mert e forma érzéki hatásai pofonvágják a különböző tartalom értelmi hatásait s azonkívül ütik az egyes darabok különböző stílusának és megcsinálásának ugyancsak érzéki hatásait.

*

Érdeemes volna arravaló orvostudósna kimérnie, vajjon milyen hatással van egy épkézláb s jószerkezetű harminczesztendő ember belső részeire, ha valami szerencsétlenség folytán például le kell vágni mind a két lábát? Bizonyos, hogy szíve, tüdeje, gyomra: mind úgy fejlődött és alakult, hogy nagy tetemet lásson el vérrel, levegővel, táplálékkal, s az is bizonyos, hogy fele akkora testnek mindebből csak fele annyi kell. A kérdés tehát az, hogy 1. az operáció után is a régi mennyiséget kebelezik-e be s a régi teljességű munkát végezik-e ezek a szervek, s ez a túlfutottság nem árt-e a megcsökkent testnek, vagy 2. kevesebbet vesznek-e be s kevesebb munkát végeznek-e, s ez ekkor nem árt-e ezeknek a szerveknek, melyek nagyobb munkára szoktak?

*

A verselés kitanulhatatlan dolog; kitanulhatatlan, mikkel okoz a vers olyan érzéki hatásokat, melyek erősítik tartalmának értelembeli hatásait. Néha mulatságos, micsoda ilyen titkokra bukkan rá az ember. Itt van Petőfinek ez a négy sora:

Elvittelek volna, mint nap a harmatot,
Mint az esti szellő a rózsalevelet —
De most, mint a nyilveszszóval a zaklatott
Megsebzett oroszán: úgy megyek el veled.

Ennek a harmadik sora verstan szerint gyalázatosan rossz; hiányzik belőle a diaeresis; alexandrinus létére nem oszlik pontosan két félre:

De most, mint a nyilvesz szóval a zaklatott . . .

Azonfelül rossz az is, hogy az oroszán főnév két jelzője közül az egyik, a *zaklatott*, a harmadik sor végén van, a másik, a *megsebzett*, a negyedik sor elején, tehát a mondat tagolódása nem esik össze a versével. Mindazonáltal ez a vers gyönyörű, s a két utolsó sornak diaeresis és sorvég nélkül való egybepatakzása olyan hatalmas és tombolásában is méltóságos erővel csap le idegeidre, mint a megsebzett oroszán ordítása és futása, mely más, mint a megsebzett macska jajgatása és futása.

*

A mi parasztunk husevő állat — s nem tudom, ez kulturértelmiséget vagy kulturképességet jelent-e. Elmélet szerint kulturképességet kell jelentenie; mentül nagyobb igényű a nép, annál nagyobb a fogyasztás, a termelés, az erő kifejtés, a kultúra s minden kulturnemzet meggazdagodása alsó osztályai igényeinek megnövekedéséből származott. De viszont nálunk nem a husevő magyar paraszt boldogul, hanem a fukar és rosszul táplálkozó sváb. S magyarnak elképzelhetetlen, micsoda szegénység volt az, melyből a német népek mai gazdagságukba fölverődtek. Van Gottfried Kellernek egy svájci novellája, melyben egy kisvárosi család idillje van megrajzolva, amint a gyerekek összevesznek a kásás tál körül, mert kiki úgy ás kanálkájával mesgyét a kásába, hogy a tetejére öntött zsir őfelé ömöljön. A gyerekek azon a csöpp zsiron vesznek össze, mely a halom kása tetején árválkodik — s ez a svájci költő szemében idill! Vagy van Hebbelnek egy szép verse, melyben elmeséli, hogy mikor a multakon elmereng, apja-anya képével egy kutya alakja is kikel a sirból. Ez a kutya volt néki dajkája, nevelője, gondviselője, játszó pajtása, akivel együtt játszottak, együtt háltak, egy kenyéren éltek. Így tartott ez mindaddig, míg, mint a vers mondja, a kutyának bűnül nem rótták fel, ami a fiunál erényszámba ment: azt, hogy nőtt és gyarapodott. A kenyér nem futotta kettőre, a kutyát el kellett adni s a kis fiu magára maradt, nevelő és pajtás nélkül — s ezt nevezik ők gyermekkori emlékek!

*

A laikus elképped és kénytelen megemélni a kalapját, ha véletlen belepillantással meglátja, micsoda genialitás kell a tudományos mesterséghez. Példa rá mindjárt a magyar nyelvtudomány, mely előtt kábító nehézségek tornyosodnak. Az indogermán nyelvész előtt okmányokban kiterítve fekszik a multak javarésze; pontos nyelvi és irodalmi anyagot és adatokat talál a régi szanszkrit, iráni, latin, görög, skandináv és szláv nyelvekről. A magyar filológus csak magyar nyelven talál okmányokat, nyolcz-kilenczszáz éveseket. A többi finn-ugor nyelvek közül a legfejlettebbnek, a finnek is csak a XVI. század derekától fogva vannak írott emlékei, a többinek adatai jobbára mai népnyelvek és dialektusok, pedig micsoda roppant régi időkben lehetett, mikor az akkori magyar nyelv elvált az akkori finn vagy vogul nyelvtől! A rekonstruálás csodáit kell a finn-ugor nyelvésznek művelnie, s ilyenkor, ezek elképzelétere kezdi csak megmérni tudni a nem szakbéli, mily tudományos genie volt például a nagyközönség előtt csak vicces ujságokból ismert Budenz József. Viszont a genialitás híjának is bámulatos eseteit mutatja ugyancsak a magyar nyelvészet. 1885-ben történt, hogy a, sajnos, azóta és idő előtt meghalt Volf György, rábukkant a magyar ortográfia titkára: hogy velenczés barátoktól tanult az európai magyar írni-olvasni. Ezt a geniális felfedezést kellőképpen méltatták, méltatta például a Pallas-Lexikon is, de ugyancsak az 1894-ben, tehát 1885 után kilencz évvel megjelent Lexikon a Halotti beszédet »valószínűen« még mindig úgy olvassa, hogy *uopun, mik vogymuk*;

pur és chomuu vogymuk s a HB.-ről szóló cikk is kiemeli tanulságul, hogy a HB. tanúsága szerint eleink azon időkben »a rövid magánhangzókat a mainál zártabban ejtették«. S a magyar filológia tizenöt esztendeig örvendett a Volf György genialis felfedezésének, míg végre eszébe jutott, hogy a Halotti Beszédet is e kulcs szerint olvassa, mintha akkori velenczés barátok írták volna, tehát így: *napon, mik vagymok*, hogy éleinket ne gyanusítsa tovább azzal, hogy úgy beszéltek, mintha gugások lettek volna, és ne konstruáljon nyolczszáz éven belül egy új *Lautverschiebung*ot abban a nyelvben, melyről ugyancsak a magyar filológia gyönyörűen és igazán genialisan kimutatta, hogy mai összes nyelvjárásai négy vagy két főtipusban megvoltak már ezen mód ezer esztendő előtt is.

Ignotus.

Krónika II.

Guicciardini.

— febr. 10.

Körner doktor, a szász király igazságügyi tanácsosa, egyike a legkülönösebb embereknek, akit ha jellemezni kellene, csak ez az egy barbár szó tudná élénk állítani: anti-kerítő. Azzal a hévvel és buzgalommal, amelylyel mások ifjú nők iránt érdeklődnek öreg urak számára, Körner dr. ugyanoly passzióval és kötelességtudással iparkodik a volt szász trónörökösnét a szász királytól elválasztani s mégis minden áron liferálni, ha kell, minden pénzért, sőt ha kell, szerelemért is, azzal a különbséggel, hogy a vezetőszerpet nem a drezdai kis zsarnok játszsza, hanem hol Giron (ad. 1.), hol Guicciardini (ad. 2.).

Ez a Körner dr., bár redingot-t visel, írógéppel dolgozik és automobilon száguldoz, mégis a Kabale und Liebe egy itt ragadt alakja, maradványa a német cselvigjátéknak, amely annyira beléjegeczesedett a sächsische Schweizba, hogy immáron sem baltával, de még Zacherlinnal sem irtható ki. De míg a Kotzebue ravasz fondorjai megelégedtek azzal, hogy halandótársaiknak az óráját, a pénztárczáját, a hivatalát csenjék el, Körner dr.-nak már a becsület sem elég, ő még a becstelenség becsületére is féltékeny.

Mert mi a tényállás? Ezen a szegény Montignoso grófnőn nem hagytak egy pötty keresztvizet, elnevezték czédának, elharácsolták a gyermekeit, elkobozták az apánage-át s egyedüli ékességnek annyit hagytak meg neki, hogy Gironnak a szeretője. És Montignoso grófnő belenyugodott a helyzetbe, aláírta, hogy évek óta volt viszonya a nyelvmesterrel, hogy a legfiatalabb herczegnő is a Giron gyermeke s hogy igenis pokolba dobta az udvari és asszonyi becsületet. Elment Olaszországba és türte, hogy az egész világ ujjal mutasson rá, mint a góthai almanach maîtressére.

Az ember azt hihette volna, hogy ennek az asszonynak már nincs mit veszítenie. Nyomorgott, gyermekeitől elszakították, Giron is otthagya, becsülete pedig főudvarmesteri pecsétes írás alapján nem volt. És most, ime, megjelenik a derék Körner dr. és fölfedezi, hogy Lujza grófnőn még van valami, amit el lehet venni, mert Lujza grófnő vétett a becstelenség becsülete ellen.

Mi ez a borzalmas fogalom? Körülbelül az, hogy egy szerető és két szerető közt különbség van, hogy a házasságtörésnek többféle skálája van s hogy ha valakit kidobtak, mondjuk így: kirugtak és czédának deklaráltak, az épp annyira köteles erényére vigyázni, mintha még mindig elsőosztályu becsülete volna. Röviden: nemcsak többféle becsület, de hál' isten immár többféle becstelenség is van.

Montignoso grófnő második szerelme egy Guicciardini nevű gróf, akit a szász udvar kopói mihamar kiszimatoltak és azonnal a nagy világ elé állítottak. Elsőbb azt mondták Lujzának: »Eredj és légy hetaera«, aztán rájabszabadították Körner drt, hogy háborodjék föl, amiért öméltósága megfogadta az udvar tanácsát. De hát mit vártak, amikor kilökték a drezdai palotából? Azt gondolták, ha a királynői cím nem óvja meg a könnyelműségtől, a hotelek, csapszékek levegője és az elkeseredés javitanak rajta? Azt vélték, hogy a prostitúció tisztit vagy az a feneketlen mocsár, melybe a grófnő ország-világ láttára zuhant, le fogja mosni bűneit?

Körner dr. most sürgősen leutazik Firenzébe és konstatálja, hogy Lujza vétett az I. osztályu becstelenség ellen s a jövőben egy klasszissal lejobb helyezendő. Egészen a Sudermann iskolája. A Magda első szeretőjét elviseli az ezredes, a másodikat — oh! azt nem tudja megbocsájtani és meghal. Mibe? Sudermann szerint a szive ölte meg, mi azt hisszük: a hazugság. Mert Magda az első gavallérnál szakasztott olyan czéda volt, mint a második vagy a százhuszadik esetenél, miután az erényt részletekben nem adják el s az egész ár már az első szállításnál esedékkessé válik.

Azért beszéljünk így: Igenis, Montignoso grófnő becstelen, léha, szivtelen utcai nő, de ezzel zárjuk le a róla vezetett könyveket és ne firtassuk tovább életét. Ha valakit felakasztottak, azt nem lehet utána még agyon is löni. A szász király nem lesz szimpatikusabb a világ előtt, ha bizonyosodott, hogy nem Giron ütötte ki a nyeregből, de a férfi-nem, mint olyan; a szarvak legfeljebb czifrábak lesznek, de azért agancsok maradnak. Respektálni kell nemcsak az ember becsületét, de becstelenségét is, mert míg az előbbi disze egyuttal családjának, a társadalomnak, a világnak, az utóbbi őt nyomja csak egyedül és neki árt a legjobban. S ha valaki fenékig akarja inni a becstelenség poharát és azt mondja: »Ha rossz vagyok, hát legyek rossz és sülyedjek ameddig lehet«, az az illetőnek ép olyan szent joga, mintha az erényben az önmegtagadásig és a magasztosságig akarna emelkedni.

Hagyjuk a sarat, ahol mindenki megért mindent s ahol őt is megérti mindenki, ahol nincs megosztás, nincs rangkülönbség és nincs disztinkció, hanem a nyomorultak ugyanazon palástban és ugyanoly becsület nélkül haladnak a maguk útján. Még itt is állítsunk föl választófalakat? Még itt is számozzuk az embereket és féktelen becsület-smokkságunkban még közéjük is elegyítsük erkölcsi relációinkat? A sár maradjon szürke és nyulós s higyjük el azoknak, akik beléje pottyantak, hogy tényleg benne vannak és nem kérnek többet az erkölcsi sorompókból, nem kíváncsiak többé a polgári, hivatalnoki, állampolgári és nemesi

becsületre. Ez az ő országuk, sohasem kívánták, hogy a nagy világ elismerje, de az ellen joggal tiltakozhatnak, hogy emez felkutassa, kataszterezze és doktrínákkal fölszerelje. Ha valaki ma még elég naiv és elég bátor rá, hogy becsstelen legyen, ne álljunk elé és ne kérdezzük, hogy a pizok vonatának melyik osztályába váltott jegyet? Legyen itt legalább még egyenlőség, aki e világon kalmárkodni akar, annak ugyanis lesz annyi esze, hogy becsületes marad.

Syrion.

A könyv.

Irta: GLYEB USZPENSZKIJ.

Mikor Jurasz kalaposmester özvegyen meghalt, egy beteges, tizenkét éves gyerek maradt utána, aki gyöngö testalkata miatt nem tanulhatta az apja mesterségét.

A rokonok nyomban feltúrták a halott vánkosságait, koffereit, ládáit, matraczait, végre találtak »valamicskét«, amit Jurasz a munkaképtelen fiának hagyott. Persze hogy rögtön elfogta őket a szájalom a fiu iránt, úgy hogy semmi áron sem akarták »felügyelet nélkül« hagyni. A rokonokkal e fölött kitört harcban Kotelnikovnak, a vadkanagyarú és vasöklü kispolgárnak jutott a pálma. A fiut ő vette magához. A fiúnak egy fapricset szemeltek ki tartózkodási helyül a konyhában s olyan ruhát szereztek neki, mint aminőben a lábadozó betegek járkálnak a kórházban. Rokonai jól beteázta, a teát az elhunyt Jurasz pénzén vették s roppant sokat beszélgettek arról, hogy mennyi gondjuk és kiadásuk lesz ezzel az árvagyerekekkel.

Jurasz fia valami négy esztendeig lakott a fapricsen. Magasnövésű, sovány, nyugodt, álmadozó természetű tizenhat éves legénykévé fejlődött, akinek világoskék volt a szeme és kenderszőke a haja. Ez alatt a tétlenségben eltöltött évek alatt egy jeles mondásokkal, imádságokkal és mesékkal teletüzdelt ábécéskönyvet tanulmányozott keresztül. Ez a könyv észrevétlenül nagy változást vitt végbe rajta s oly vágyakozást érzett a könyvek után, hogy végre nagy elhatározással kért egyet a gyámjától.

A gyám teljesítette a kívánságát, vett neki egy könyvet s az árvagyerek napokig bujta. A könyv Cook kapitány utazásait tárgyalta, melyeket a »Revolúción« és »Adventure« hajókkal tett. Alifan az árvagyerek nem aludt, nem evett, csak folyton olvasott. Átolvasta nagy számszor, Cook kapitány mindjobban lebilincselte a szívét és esztét. Éjszakánként föl-fölríadt álmából s idegen tengerészkifejezéseket kiabált, vagy hajótörésekről álmódott s ilyenkor úgy hánykolódott, hogy lepottyant a prícsről gyámjának és házanépének nagy rémületére. Kotelnikov ezt az örülettel határos meggyőződést a maga fölfogása szerint magyarázta.

— Hallod-e Alifan — mondá egyszer az árvagyereknek — jó lesz, ha idefigyelsz. Tudod, hogy teljes árvaságra maradtál, tudod, hogy megkönyörültem rajtad, s mondhatni, hogy utolsó garasaimat is rád költöttem... Hat esztendeig láttalak el mindennel, ami legalább is száz rubelembe került... Vagy nem úgy van?

— Halálom napjáig hálás leszek érte...

— Hadd beszéljek. Egész idő alatt mindig arra törekedtem, hogy neked gyönyörűséget szerezzek... Például ezt a könyvet is én vettem.

— Bizony — mondá Alifan elragadtatva.

— Hadd beszéljek... Éppen ez az... A sok olvasásban, a sok gyönyörűségtől talán az eszed is elment,

pedig meg sem kérdezted, hogy mennyibe került ezt a könyvet megszerezni... Az utolsó garasaimat áldoztam érted... De mivel az Isten jó szívvvel áldott meg, úgy intézem a tetteimet, hogy egykor a mennyországba juszak; a többivel nem gondolok... Nem kívánok semmit azért a sok jóért, melyet veled tettem... Majd visszafizeted rátánként, tehetséged szerint, mert találtam már számodra keresetet, mely gyöngöseséged mellett is képessé tesz téged arra, hogy föntarthatd magadat.

Kotelnikov ezt az utóbbi frázist egy özvegyasszonytól leste el, aki az utcán koldult s aki azt a kifejezést viszont egy kérvényből vette, melyet valaki az ő érdekében a városhoz intézett.

Alifan megkezdte a Kotelnikov által kiesztelt tevékenységet. Vékony szíjon kis ládikát akasztott a nyakába, melyet telerakott czérnával, túvel, hajtúvel, gombostúvel, szalaggal s egyéb az asszonynepségeknek szükséges holmikkal. Foglalkozása abból állt, hogy házról-házra járt s ha egész nap őgyelgett, legfőleg tizenöt kopeket kapart össze. Ezt mindig Kotelnikovnak adta át »megőrzés végett.«

— Mert tudott, nálam biztosabb helyen van — szokta mondani Kotelnikov.

És Alifan teljesen megbizott benne.

A könyv azonban és Cook kapitány nem hagyta neki nyugtot. Azalatt, míg kedvenczének hőstettei jártak az eszébe, nem vette észre, hogy egy méter szalag helyett három vagy öt métert is levágott. Vagy pedig álmódóva csavargott isten tudja hova s esténként egy árva kopek nélkül tért haza.

Ha valamelyik konyhába betévedt s a kocsisokkal és a szakácsnékkal csevegett, a beszélgetést lassanként Cook kapitányra terelte s a buzgalomtól szinte belesápadtan mesélte el a híres embernek hőstetteit. A kocsisokat és szakácsnékat azonban roppant untatta a sok idegen tengerészkifejezés, a sok ismeretlen nép és csodás esemény s a szerencsétlen Alifan lassanként gunyolódásuk céltáblája lett.

Az egész utca Cooknak kezdte nevezni, ahol csak megjelent, az utczagyerekek hangos rivalgással fogadták, a kocsisok és szakácsnék pedig röhögve uszították rá a harapós kutyákat. Még azok az asszonyok is megszólták, akik egy kukkot sem értettek az elbeszéléseiből:

— Szent isten, mi nem jut az eszébe. Hogy ő Cook. Tisztára meg van bolondulva.

— Pocsolyába jutott... Hajóra ült s pocsolyába jutott... hahaha.

— Cook, Cook, Cook! — bosszantották a gyerekek. Alifan fölkapott egy göröngyöt s utánuk hajította. A lárma és a nevetés csak annál erősebb lett, míg végre szegény Cooknak menekülnie kellett.

— Co-ok! Co-ok! — ordította az egész utca, melynek visszhangját a fölríadt kutyák ugatása képezte.

Alifan üzlete nápról-napra rosszabbul ment. A szomszédban lakó kishivatalnokok és feleségeik Alifant gunyos mosolylyal fogadták. Vásároltak ugyan tőle néhány kopekért tüt, miegymást, de csak azért, hogy alkalmuk legyen Alifant bosszantani.

— Hát mondd csak, hogy is volt azzal a Cookkal?... Csakugyan úgy történt?...

— Hát tulajdonképpen az történt...

— Hogy történt? Kivitorlázott a tengerre?...

— Kivitorlázott a tengerre, azután pedig...

Alifan, hogy a gunyolódást elkerülje, rövid feleletekkel igyekezett kitérni a dolog elől, de szerelmes szíve nem tartotta ki sokáig s lassan-lassan belelovalta magát a csodálatos történetekbe, miket fantáziája még csodálatosabbakká színezett ki. Megfeledkezett mindenről, az »Adventure«-ra maga is kivitorlázott a sik tengerre, fan-

tasztikus ködökön, bámulatos szépségű szigetek közt, míg végre közönségének kaczagása észretérite s elnémitotta.

Ilyenkor gyorsan elkotródott.

De néha meghallgatták, csupa pusztá unalomból két-három órán keresztül is elbeszélgették vele Cook csodálatos kalandjait s azután ezzel fizették ki:

— Eredj, most nem veszünk semmit.

Nagyon rosszul ment a dolga. Még mindig azt a kis vászon-zubbonyt viselte, melyet gyámja a legelső esztendőben vett neki. Ha néha elgondolkozott a sorsáról, arra a következtetésre jutott, hogy mindennek Cook kapitány az oka. De már késő volt.

Igy történt, hogy Cook kapitány, a híres tengeri utazó még egyszer zátonyra jutott a Sandwich-szigeteken; tönkrement a tudatlanság mocsarában, a kocsisok, szakácsnék, utczagyerekek, sőt kutyák megsemmisítő kritikáján. S Cookkal együtt tönkrement a jámbor Cook kapitány is.

Szomorú sorsát az utca lakói közönyösen vették tudomásul.

— Ez az Alifan folyton csak könyveket olvasott s most az utczákon bolyong, mint valami alvajáró.

Vagy pedig tanulságot merítettek az életéből, így oktattván a csemetéiket:

— Talán viszket a kezed, hogy mindig könyvhöz kapkods? Hadd a pokolba... különben te is úgy jársz, mint a szegény Alifan, aki örökké csak olvasott s vigyázó csak meg, előbb-utóbb úgy elpusztul, mint egy gazdátlan kutya.

Mérő Jolán.

Tudjuk, hogy a modern zongoraművészet: tréning, napi hat óras izommunkával. A komponáló császár ez egyszer eltalálta: a zongora csakugyan tornaszert. Saját-ságos, hogy a rajta való tornázás a leányokat jobban edzi, mint a fiukat. Néhány esztendő a konzervatóriumban elegendő arra, hogy egy sápadtképu bakfisból daliás zongoravalkürt neveljen. A zenélő atléta-kisasszonyok aztán versenyeznek egymással: ki tud egy Chopin-balladában több kilogram-méter eleven energiát kifejteni. A zongorában ez a feminista mozgalom: az erős nemmel való konkurrenzia s lehetőleg az erős nem lefőzése.

Mérő Jolánnak az a legkedvesebb tulajdonsága, hogy nem zongoravalkür. Bájos kis lány, kinek az érzelemléleke a zongorán is egy kis lány érzelemléleke. Ezüstösen kaczag, vigan cseveg, néha kicsit melegen is suttog, amikor zongorázik. Elábrándozik, elszomorodik. Érzésében még kissé piruló és bizonytalan. Az ereje üde, duzzadó rugalmasság. Ez az erő nem nyers, ez az energia nem rideg, ezek a kitörések nem tragikusak. Ilyen a női zongorajáték ideálja.

Emlékszem, nyolcz-tíz éves csöppség volt Mérő Jolán, mikor a zenede egyik hangversenyén föllépett. Gyönyörűen, meglepően játszott. Joggal számot tarthatott volna a csodagyermek titulusra. Kitűnő professzorának, Rennebaum Ágotának az okosságát bizonyítja azonban, hogy Mérő Jolánt nem mint csodagyermeket, hanem egyszerűen mint talentumos növendéket képezte. Képezte azzal az *egyéni módszerrel*, melyet a pedagógusok annyira dicsérnek és oly ritkán alkalmaznak. Így lett Mérő Jolánból elsőrangú, nagy művész. A vaskalapos Németország, hol a zongor-

rások száma légió s hol a tornaszert császári jóváhagyással gyűlölik — elismerte igazi, vérbeli zongoraművészek. De ennél is nagyobb sikerrel büszkélkedhetik Mérő Jolán; magyar leány létére, a mi filharmoniai közönségünk is ünnepelte. Ez csak a legnagyobb talentumoknak adatott meg és a legszerencsésebbeknek.

n.

A tudomány jegyében.

Valami a zenéről és szinekről.

A pszichologia ma már nem afféle elmerengés, mint ahogy ezelőtt egy negyedszázaddal valamennyi író pszichologus volt, aki a lélek titkai fölött merengett. A Paul Bourget-k öreg dámáknak lettek a kedvencei s még Guy de Maupassant is ma már csak azért érdekes, hogy ő otthagya az elmerengés pszichológiai formuláit, mintegy csak körülírt, leirt, a sejtés mindenféle játékaival, igaz, egy-egy különös esetet. De a sejtés is divatját multa már s ma a pszichologizálás nem ere többé az irodalomnak, inkább csak sablonja, tradíciója s az új iskolát csináló írók mind inkább új teret hódítók, mindinkább szociológusok.

A hagyományos pszichologia hitelét veszítette, s pszichológiát csak egyet ismer már ma az igazán modern világ: a pszichológiát mint exakt, pozitív tudományt. A szó, hogy pszichologus, ma az élettan ama szakmájának művelőjét jelenti, amely az idegrendszer központjának oly tünetményeivel foglalkozik, mik az értelmi, érzésbeli, kedélybeli nyilvánulásokkal járnak. Élettan, fiziológia lett a pszichologia egyedüli alapja s a kísérleti tudományos vizsgálódás a módszere.

Példának okáért feltűnt egy ilyen vizsgálódó előtt az eset, hogy valaki, valahányszor egy des durban írott zenét hallott, mindha vörös bársonyt érzett volna, ennek a színnek a hatása érzékelődött benne. Előbb csak pusztá bolondosságnak tűnt fel az ilyen dolog, de aztán annyi más eset akadt! Valaki azt mesélte, hogy ő egy bizonyos hangra a fehér falat sárgának látja. És így apránként mindig néhány újabb eset adódott. Ugy hogy az úgy már többnek tűnt fel, mint afféle bolondozás, és a tudós urak most szerteszét küldöznek kérdőíveket a nagy közönség körébe, jegyeznék fel, ha tapasztaltak magukon is ilyesmit. Így, ha majd egybekerül egy halom adat, talán nyitjára bukkan ez a pszichologia, hogy vajjon mi összefüggés van színek s hangok illúziója közt.

Egyelőre csak a tény maga bontakozik s lesz egyik csücske a tudományos pszichologia végtelen birodalmának: hogy ime valamiképen hang és szín az érzékelésben nem lehet egymástól messzejáró dolog.

De ez a kicsiny modern tudományos pszichológiai tényecske már igen messze bevilágít némely művészi dolgokba. Kívált ha a színek fizikai világába egy kicsit elmerülünk. Étherrezgések a fényhullámok, s szemünk, ez a csodálatos szerszám, megérzi azt, hogy mennyit rezeg a fény sugar s aszerint lát színeket. A színeknek a világon legnagyobb mestere, Rembrandt, csak azzal a fiziológiai képességével lehetett az a nagy mester, aki lett, hogy a szeme egy-néhány rezgéssel többet érzett meg, mint a más közönséges emberé. Más csak a vörös, sárga és kék színeknek a rezgését látta, szemünk ennek a három színnek a felfogására képes és minden szín csak ezeknek a keveréke. Ugy amint az nyilvánvaló abból, hogy ha e három színben fotografálnak valamit felvételt egyszer vörös, egyszer sárga és egyszer kék üvegen keresztül, aztán a három képet újra, ugyanazon színes üvegeken keresztül egybe-

vetitik: előttünk a teljes eleven színű kép, a vetített színes fotográfia. Ugyanigy készítik ma már a színes művészi nyomokat, csak hogy itt a vetítő üveg helyett a három főlvételt a háromféle festékekkel nyomják egymás fölé s tökéletes a színes kép.

Csak hogy azt tapasztalták, hogy ha a három színen kívül még egy enyhe fekete felvételnél a nyomását borítják a három színréteg fölé, úgy a kép még színesebb. A színek tüzesebbek, ragyogóbbak, elevenebbek. Vajjon miből? Attól, ami miatt a Rembrandt színei is színesebbek. Attól, hogy a három színen, illetőleg a harmadik színen, a kéken túl is vannak még színek. Idegeink csak a kék színig vannak kifejlődve, azontul csak alig, azontul inkább csak sejtelem, de valahogy mégis már ébrednek a látóérzékünk arra felé, az ibolyák felé. A feketék a még nem látott színek, de amiket a szem mégis kezd már oldani az ibolyákkal. A nem látott színeknek az illúziója a nyomásban a fekete szín, de amelyet Rembrandt, a legszínesebben látó, mégis látott már, látta és bontogatta, abban tobzódott. A clair-obscurjei csupa fekete és fehérek, de ha az ember a színeit nézi, nincs ott fekete festék, hanem csupa ibolyák, violáknak a koncertje. Rembrandt óta ide s tova harmadfél évszázad mulott el s ma a festészetnek kolorisztikus elve az, hogy nincsen fekete s a fekete csak színvakság. És ha végignézzük a képtárlatok színversenyét, valósággal látjuk a hajszát éppen az ibolyaszínek felé. Azok rejtik a legnagyobb ingereket a színeket kereső, bontó festői szemnek a számára. Sőt, ha így az életben is, a profán szemek izlésvatjait figyeljük, észrevehető, hogy a finomodás, a színeknek a legdisztingváltabb válogatása, éppen az ibolyatónusok körül folyik.

És amint így a színek misztikus homályaiba merülünk, gondoljunk arra, miért van az, hogy a zene félhomályban sokkal jobban belénk hatol, lelkünket jobban megfogja, hatása telibb? Vajjon csak azért-e, mert a homály jobban elzár minden más hatást a zenétől s az ember jobban elmerül tisztán a hangok világában? Ez aligha elég magyarázat, elgondolván, hogy hiszen akkor a teljes sötétség volna a teljes illúzió. Pedig a sötétség távolról sem ugyanabba a hatásba burkolja a zenét!

Nem, csakugyan, színek és színek a zeneérzés fokozói. A homály csak a legizgatóbb színek takarja, az ibolyákat s az ultraviolettek misztikus világát. A félhomály a színeknek épp az izgatottabb játéka, a sötéteke, az ibolyáké s ezek nyomják el a zavaróbb színhatásokat. Nyilván vannak ilyenek. Kell hogy legyenek színek, amelyek együtt hatók valamely zenével, s olyanok, amelyek zavarják.

Hogy mit tesz a színek hatása, gondoljunk arra, minő más a templomi zene hatása egy-egy sívár, kopár falu kálvinista templomában, s mi más a színpompájukban hangulatos katolikus vagy zsidó templomokban. Aki a Szent Márk katedráléja arany, email és lapis lazuli színei között egyszer életében zenés misét hallott, azt el nem feleli.

A pszichologusok, igazuk van, még csak beteges tüneteknek sem merik mondani ama különös eseteket, hogy a hangokkal a színek oly megfoghatóan érzékelődnek, s inkább csak valami erős finomodás hozhatja az illúzió ama közvetlenségét úgy létre. Ki tudja, a nagy Beethoven nem formákat hallucinált-e, amidőn hatalmas szimfoniái keltek képzeletéből? Ki tudja Wagnernek egy-egy akkordja nem színek kíséretében született-e meg? Ki tudja nem hall-e egy-egy kolorista muzsikát? Feszty Árpádról mondják például, hogy mikor legnagyobb hévvel fest valamit, akkor valami éppen annak megfelelő füttyöl, mint amit fest. Amikor a magyarok rohamát festi, csupa harci melódiákat, Rákóczi induló motivumokat. Amikor Krisztus sirbatételét, önkénytelenül gyászindulókat s így tovább, megfesték, hogy mindig valami ahhoz illőt, amit az ecsetje fest. Ki tudja, ha nyomon kutatók a dolgot — s talán

teszik is majd ilyen irányban, — nem fog-e az kitűnni, hogy akárhány festő, az egyes színeknél is önkénytelenül egy-egy hangnemre van diszponálva? A des dur és a vörös bársony mégis tán több, mint bolondéria.

De kiváltképen az a sejtelem támad, hogy vajjon később, a jövő századokban, nem lesz-e a nagy zenehatásoknak alkotó része épp a szín? Hang- s színszimfoniák együttesen előttünk még szinte elképzelhetetlen zene- s színgyönyörűség, de amik felé az idegek érzékenysége mind tovább fejlődik.

Vajjon az opera is, már eleve, szinte tudunkon s szándékunkon kívül nem arra indult-e? Mert szinte hihetetlen, hogy a deklamatorius és mimelő része adta volna létföltételét. És micsoda deklamáció! Micsoda mimelés! Szent esztétika, bocsásd meg nekik, nem tudják mit cselekszenek. Amaz ismeretes gróf, aki zene és ének közt fül a vízbe, — pedig mi türessz tagadás, az opera folyton és folyton még hasonló színpadi indokolásokon nyugszik — még az sem, és semmiféle atyafiának cselekvése nem elég magyarázat a műfaj fenmaradására. Ezek maguk szinte hülyeségek a művészet nevében. Otromba vásári sallangok; a lényeg, az operának igazi, művészi lényege más lehet.

Azok után, amiket a színek mesevilágából sejtethetünk, itt is valami olyasmi foroghat fenn, hogy ott a színpadon színek, képek, nagy kolorithatások, igaz, hogy ma még vajmi nyers s művészietlenek, de mégis azok bizonyos mérvben fokozottabban teszik hatékonnyá a hangok által költött illúziókat. Ugy hogy talán olyasmi sejtethető, hogy a jövődönék valami nagy zeneköltője az egész operát kiemeli a bábszínházak stíljéből s mindenek fölött szint és szint fog követelni, mert ő ahhoz írta muzsikáját.

Színeknek a művészi kultusza már ma is, öntudatlanul az operai színpadoknak művészete. Ma még idegenül, mostohán, értelmetlen mesteremberek kezében. Nincs még kánonja, esztétikája. Ne feledjük, hogy valaha a színeknek sem volt. Valaha kéket és zöldet még nem különböztetett meg az emberi szem. Strabo leírásai még a fű zöldjét s az ég kékjét egy színnek mondják. A leggyorsabb rezgést, a kéket, még nem látta a szem. Eszerint kellett lenni oly időnek is, amidőn még sárgát sem látott a szem s minden csak fény és fény meg árny és árny játéka volt. Talán valami ilyen őskori állapot az opera színpada is a zenei szín tekintetében. Csupa fény és fény és árny és árny színtelensége minden szín s mindössze néha egy-egy sejtelem, hogy szín s zene közt összefüggés is van. Hogy zenekoloritnak színek koncert a titkos, rejtett, misztikus, esztétikai együttthatója. És mint az egykori mammut-világi ősember tökéletesedett odáig, hogy Rembrandt színszimfoniái lettek a mi gyönyöreink, úgy talán mammut korában él még a mai opera színpada és ősember a frakkban s kivágott derékban mosolygó világ, ahhoz képest, hogy mi gyönyörök fognak kelni még a fény zenei feloldódásából.

Méray-Horváth Károly.

Igazi gyász.

Nem megyek a temetőbe,
Mert bár ott sok ember gyászol,
Annyit lelmi hamis könyvből,
Erőltetett zokogásból.

Zajgó embertömeg között
Inkább járom az utcákat,
Elsiratni való gyászból
Lelkem ott többet találhat.

Szabó Sándor.

INNEN-ONNAN.

+ **Népképviselők.** Aki a népet képviseli a törvényhozásban, az nagyságos urrá lesz, amint a mandátumot megkapja, kivéve, ha már előbb is — több volt, mint nagyságos ur. Méltóságos vagy kegyelmes. A népképviselő hivatalos titulusa azonban a nagyságos. Jó darab ideig úgy is volt, hogy a nép, ha már úgy is nagyságos ur lesz, akit megválaszt, mindjárt a nagyságos urak között kereste a jelöltet is, akivel a képét viseltesse. Az első olyan képviselő, akit azelőtt még a cselédje se szólított nagyságos urnak, a Széll Kálmán tiszta választásán jutott be a képviselőházba. Ez Makkai Zsiga bá' volt, aki törvényhozás-képessé tette a fehér posztóharisnyát. Azt a harisnyát, amely igazában nem is harisnya, hanem fehér csizmanadrág. Sőt nem is olyan nagyon — fehér. A jó Makkai Zsigmond nem igen váltotta be a hozzáfűzött reményeket és amint államférfiúi egyénisége lassankint kibontakozott, a lelkes ifjuság is leszokott róla, amit először megcselekedett, hogy ünnepiesen fogadja a vasutnál. De azért jelentős perszóna volt egy ideig, a közvélemény benne ünnepelte a választás tisztaságának bizonyosságát és Makkai bá' néhány hónapig mint az őszintén megnyilatkozott nemzeti akarat szimbóluma rágta a folyosón a szivólája végét és sercentette a harmatot a padlóra. Ime most megvolt a Tisza-féle választás és Makkai bá' nemcsak hogy visszakértült a Házba, de most már harmadmagával jött. Még két földműves gazdatársa kapott negyvennyolczas mandátumot: Csányi Sándor meg K. Schriffert József uraimék. Hogy ezek hogy válnak be, majd elvállik, de a régi kulcs szerint a bejövételük azt bizonyítja, hogy Tisza István háromszor olyan tiszta választást csinált, mint Széll Kálmán. Nem is csinál többé semilyent!

* * *

♠ **Meggyőződés és házbér.** Andrassy Géza gróf, akinek hála Istennek egyaránt bőven vannak ötletei és bérpalotái, részben a választások, részben a februári házbérnegyed alkalmából megtette azt a tréfát, hogy stájerolt minden olyan belvárosi lakójának, aki a képviselőválasztáson nem Andrassy Gyula grófra, hanem Tisza Istvánra szavazott. A gróf urnak ehhez mindenképpen joga volt. Joga volt mint háziurnak és joga volt mint olyan politikusnak, akinek a programjában benne van egy tisztább, jobb kormányzati szellem követelése, amely a hatalom részéről nem tűr semmiféle pressziót és a meggyőződés szabad nyilvánításáért semmiféle megtorlást. A dolog azonban nyilvánosságra került és akadtak, ah, hiszen mindenféle ember akad, akik a házbéremelés »intenczióját« félremagyarázták. Nagy elvakultságukban politikai megtorlást láttak benne, holott egyszerűen csak — házbéremelés volt. Erre a magyarázatra aztán Andrassy Géza gróf azt tette, amit még budapesti háziur alig cselekedett — visszavonta a házbéremelést. Ez a lépés kétségtelenül alkalmas a politikai megtorlás gyanujának az eloszlására, de a sikere még teljesebb lenne, ha most már a gróf ur azoknak a lakóinak stájerolna, akik Andrassy Gyulára szavaztak. Ezzel gyönyörű bizonyosság alkalmát adná nekik annak a dokumentálására, mekkora önzetlenséggel jártak el alkotmányos joguk gyakorlásában.

* * *

△ **Tenczer Pál.** Hogyan lesz a szegény vidéki zsidó fiuból budapesti törzsfőnök? Tenczer Pál élete megfelel rá. Feljön a városba, a nagy, bolond, szövevényes városba és nem igazodik benne el. Sem kenyérkereset, sem egyéb dolgában. A hivatalok és az utcák tekervényeiben küzködik, míg végre megszerzi a helyi ismereteket. Megtudja, hol van egy falat, kivel hogyan kell beszélni. Ennyi tudomány elég a meggazdagodáshoz, de a törzsfőnökséghez nem elég. Aki megszerzve a maga tájéko-

zottságát, él vele s a többivel nem törődik, abból nagyságos ur lesz és gőgösen lenézi a közönséges strébereket. De aki azt gondolja: ejnye, de kár azért az időért, míg erre a meddő tudományra szert tettek és kiáll az utra a jövevények elé s azoknak elmondja, amit ő keservesen megtanult, abból törzsfőnök lesz. Sok legenda, sok lenézett odiózus véletlen fűződik ehhez a fogalomhoz. Nem a Szent Antaloknak való méltóság, de nélkülözhetetlen, minálunk. A főváros rosszul van szervezve és a hivatal valóságos utvesztő. Jaj annak, aki magára utalva kénytelen hivatalokba menni. De boldog az, akinek van valakije, aki szivdobogás nélkül be tud állítani a tekintetes irodákba és nyájas barátokat talál ottan. Ilyen emberek a törzsfőnökök, a városi befentesek, akik voltaképpen csak ellenmérgei a burokratizmusnak, aki a klikkek ellen küzd, az küzdjön a burokratizmus ellen. Innervaló, hogy akiket a politikusok és nagy urak közönséges farizeusoknak tartanak, azok a közönség körében óriási népszerűségűek, jó emberek, derék emberek, mert mindenkin segítenek. S a lekötöleztetteknek a seregéből áll azután a törzs, melynek ők a főnökei. Tenczer Pál ezek közül való volt. Mindenkin tudott segíteni, a szegény ember iskolásgyereken és a háziurak adóügyén egyaránt. S egész Budapest elvesztette őt is, működését is, jóságát is, érdekes figuráját is. S a budapesti burokratizmus egyre nő és Tenczer Pali sánta lába nem kopog többé otthonosan a városháza lépcsőjén. Sok szegény embernek lesz még baja ebből.

* * *

△ **A józan diák.** Az antialkoholizmus hódít, most már a diákok is csatlakoznak hozzá. A feminista-egyesület után megkapjuk az antialkoholista diák-egyesületet is a nyugati kulturától. Kár. Lehet, hogy alkohol nélkül boldogabb az élet, de mégis csak szörnyű a józanság tanácsa korunkban. Nem az a józanság, hogy nem vagyunk berugva, hanem az, mely cselekedeteket hasznosságuk szerint előre megméri, a szervezetet hypochondrikus aggodalommal kiméli s a vér játékát, az élet felbugygyanó kedvtörházi elővigyázatosságra fojtja. Mit gondolnak, az az ifju, aki károsnak tartja a bort, nem fog-e tartózkodni minden egyéb mámortól? A lelkesedéstől, a nagyralátástól, az ellentállástól és a férfiaságtól? Gyönyörű dolog az erény, de a fogadalom, hogy csak vizet isznak, jóformán gyávaság, mindenesetre önzés.

* * *

♠ **Gorkij körül.** Gorkijról a mult héten az a hír jött, hogy fölakasztják. Ez a hír később annyiban módosult, hogy nem akasztják ugyan föl, de csak vékonytalpu papucsot adnak neki, amiben nagyon könnyen náthát kaphat. A művelt világ természetesen fölháborodott, gyűléseket tartottak, iveket irtak alá, amire megint az a hír jött Szentpétervárról, hogy Gorkijt már szabadon is bocsájtották. Erre a hirre a világ már napirendre tért volna a Gorkij-ügy fölött, de azután megint kiderült, hogy Gorkij még mindig börtönben van és kosarat fonatnak vele. A világ most már igazán nem tudja, mit csináljon a Gorkij-ügyben, amelyet Pétervárról valóságos *kiadói* ötletességgel adminisztrálnak. Akármint áll ez a dolog, az már bizonyos, hogy a vége egy »Fogságom története« című könyv lesz, amely egy hónap leforgása alatt félmillió példányban fog elkelní Európa különböző országaiban. Az egész rejtelmes és fordulatos ügyben a háttérben szerényen és észrevétlenül mozog egy könnyű- és puhalapésű alak, akiről a legkevesebb szó esik a históriában. Egy asszony. A Gorkij felesége. Mondhatjuk így is, a Gorkij boldogtalan felesége. Mert az. Tudvalevő, hogy a nagy orosz író akkor tartóztatták le, mikor a báránójához utazott, aki a rigai színház csillaga és akit — így irták — nőül vesz, mert miatta el is válik a mostani feleségétől. Ezt így irták az összes orosz lapok, tehát bizonyára igaz is. De azért az, aki Gorkij elfogatása hírére odarohant a börtönajtóhoz, a kormányzóhoz, aki minden követ megmozgat, hogy a tömlöczbe hurczolt író

kiszabaduljon, akinek eszébe jutott megtudakolni még azt is, kapott-e legalább jó meleg lábbelit a beteges író, az az asszony volt, a felesége, akit Gorkij im egy más nőért elhagyni készül. Igazán kíváncsi vagyok, a nagy író, ha kiszabadul, vajjon melyik asszonyhoz viszi az első utja? Ez egy érdemes téma — Gorkijnak.

* * *

♣ **Toscanai Lujzától**, mikor Mr. Gironnal azt a végzetes kirándulást megcselekedte, elvettek jóformán mindent, amije volt. Elvették királynéi reménységét, hitvesi rangját, anyai méltóságát és örömét, hercegi koronáját, még a szabadságát és a kedvesét is. A nevét is leszedték róla, Montignoso grófnő lett belőle. Nem maradt vele semmi más, mint a botrány és e mellé rádiktálták kötelességnek a vezeklést. Egy szép, fiatal, temperamentumos és magát inkább csak boldogtalannak, mint bűnösnek érző asszony életének egész tartalma azonban, olyan független elhagyatottságban, amilyenbe ő került — a vezeklés nem lehet. Egy darabig buzgón vezekelt, de a lelke mélyében bizonyára ott derengett a reménység, hogy ez a vezeklés nem lesz hiábavaló. Ezzel csak fizet valamiért. Valamit megszerez vagy visszaszerez vele abból a temérdek sokból, amit elveszített és szomjazott. Karácsonyi utja Drezdába, mikor rendőri hatalommal hurezolták el a gyermekei kapuja elől, fölvilágosította róla, hogy ez a reménysége hiu. Elvárják tőle, hogy a vezeklésben megtisztuljon, de neki ezért várni valamit többé nincs joga. Gyöngé pszichologus az, akit ezek után valami nagyon meglep a legujabb szenzáció, amely megint egy gavallért ugrat ki ezuttal a firenzei park bokrai közül. Valószínűtlen azonban az, hogy a gavallér már a drezdai ut előtt is ott lett volna a bokorban. Ez nem lehet igaz, mert akkor ez az utazás nem történt volna meg. De ha most ott van, ezen a botrányon ne szörnyűködjenek azok, akik mindent elvettek Montignoso grófnőtől, éppen csak a botrányt hagyták meg neki.

SZINHÁZ.

Veér Judit rózsája.

Irtta *Lampérth Géza*. Bemutató előadás a Nemzeti Színházban febr. 10-én

Egy ifju labancz megmenti egy ifju kurucz nő életét. Az ifju kurucz nő apja, az öreg kurucz, elfogatja az ifju labanczot, de az ifju kurucz nő és az ifju labancz három és fél másodperc alatt örök hűséget esküdtek egymásnak és ezért az ifju kurucz nő éjjel kivezeti a börtönéből az ifju labanczot. Éjjel van. A hold süt, a lombok susognak, a részeg parasztok alusznak s az ifju kijön a börtönéből. Veér Judit egy hosszú obstrukciós beszédet tart neki, hogy legyen kurucz, mert hunczut a német. Az ifju labancz erre azt mondja: Na ná, majd én kurucz leszek és megy vissza a börtönbe. A lány erre azt mondja, hogy azért nem kell visszamenni a börtönbe, ő elereszti úgy is, de vége közöttük mindennek. Az ifju labancz megy is, de előbb egy rózsát kér a lánytól, ez azonban kijelenti, hogy labancznak nem nyílt Veér Judit rózsája. Ez a pikáns kijelentés világot gyújt az ifju agyában és egyszerre kurucz lesz s amint későbbben kitűnik egy következő csatában alávaló módon ott hagyja zászlóját csapatával együtt és leünnepelteti magát a kuruczok között. Mielőtt azonban ez a gyalázatos árulás megtörténne, Veér Judit boldogan ledül egy gypágyra, egy reflektor rávilágít a gyomrára, ő elszenderül, és álmában elmondja a világ legrosszabb versét az ő kis rózsájáról, mely el fog hervadni szegény. Ez tíz perczig tart s Török Irma szavalja. A végén természetesen győznek a kuruczok, sőt az is kisül, hogy éppen az ifju labancz árulása segí-

tette őket a győzelemhez. Tehát az öreg kurucz hozzá adja a leányát és Rózsahegyi is elveszi Ligeti Juliskát. Látni való, hogy ez hazafias darab és póétikus és negyvennyolczas. Sőt történelmi darab, mert a színészek a Simonyi óbester című, szintén történelmi darab jelmezeit vették magukra. Sőt iránydarab, mert azt mondják benne, hogy a német számár, a magyar az pedig ló és ezzel kiemelkedik a magyar faj fölénye a német faj fölött. Ilyen sokoldalú ez a darab, amelyet *Lampérth Géza* irt és *Mihályfi, Ligeti Juliska, Vizváriné, Gyenes* és *Török Irma* énekeltek el. Azonban művészet is volt a színpadon akkor, mikor *Gabányi, Rózsahegyi, Horváth Jenő* és egy segédszínésznőnek tartott okos asszony, *Demjen Mari* megjelent. De ők oly keveset jelentek meg, hogy nem zavarták az előadás harmóniáját. A karzati publikum látni akarta *Lampérth Gézát* és mikor látta, meg volt elégedve, mert látott valamit a pénzéért.

Marco.

♣ **Álom.** A balletszöveg elhagyott, vadon kis terület a költészet látogatott berkeiben; senki jószága, idegenek bitrolják. Mert a poéták méltóságukon alul való dolognak nézik, hogy olyan poémákat irjanak, amiket százötven formás nő láb fog elszavalni. Pedig nincsen igazuk: ez a szavaltat mindig szép volt és a formás lábacsok megérdemelnék, hogy egyszer igazán poémát, nem pedig dilettáns tákolmányt szavaljanak. Az *Álom*, *Guerra Miklós* balletmester ur tánczkölteménye, melyet csütörtökön este mutattak be az Operában, különös egy költemény, majdnem olyan különös, mint *Prati Giovanni* balladája, amelyből készült. Egy virágszál beleesik a Rajnába. Egy arra sétáló udvarias vőlegény ki akarja hozni a menyasszonyának. De mivel rossz uszó vagy talán az eset *Schaffhausen* mellett történt, ahol nem tanácsos fejeseket ugrani, az udvarias vőlegény, sajnos, elmerül a habokban. Ekkor a menyasszony is beleugrik a vízbe s ő is elmerül a habokban. Ez a szomorú történet — orvosilag: exitus letalis bilateralis — *Guerra* ur különvéleménye szerint ballettárgy. *Guerra* ur úgy is kezelte, mint ballettárgyat: öt felvonásban, sok evolúcióval, Reigen-t járó ó-német kisasszonyokkal és urfiakkal, azután sok rajnai sellővel, nyílt színen kinyíló és tánczó virágokkal. Végül persze apoteózis: a balletkisasszonyok a szerelmi hűséget allegorizálják. Mindehhez *Kéméndy Jenő* gyönyörű kosztümöket komponált. Az első kép egész megelevenedett kosztüm történet, XVII. század közepe: pourpoint-kabát, vallon-gallér, rhingravenadrág és baret à la Langlée. *Szikla Adolf* csinos, ritmusos balletmuzsikát irt a darabhoz, melynél szép szimétrikus evolúciókba verődnek össze a kosztümök és mint *Guerra* ur mondja, a ballet cselekvénye is megindul, folytatódik és befejeződik.

K. A.

Művészet.

♣ **Adolf Menzel.** A kis kegyelmes urat a müncheni Glaspalastban láttam utoljára. Kicsi gnóm alakja összegörnyedt még kisebbre és valósággal belebujt a legrosszabb képbe is, úgy végigstudirozta az egész óriási képtömeget. Ez a korrekt alaposág, ez a rettenetes lelkiismeretesség benne volt a művészetében is, azokban a Nagy Frigyes-képekben, amelyek megbízható felvilágosítást adnak minden történelmi tény felől, például, hogy hány lyuk volt a Nagy Frigyes flótáján, hány redő volt a szeme szegletében és milyen színű volt egy meghatározott napon a nagy király kabátja bélése. Ezért becsülte őt nagyra *Vilmos császár*, s az öreg ur olyan szerencsés volt, hogy felséges ura nem vette észre a Hofmaler korrekt uniformisa alatt a hatalmas festő ingeniumot. Mert *Menzel* hatalmas piktor volt. Nem akkora zseni, hogy legyőzze *biedermayer* hajlandóságait, de akkora talentum, hogy még a legsivárabb történelmi

anekdotáiba is be tudott svindlizni valamely festői értéket, egy végigvillanó napsugarat az uniformisok szövetén, a gyertya-világítás játékát a furulyázó Nagy Frigyes faunábrázátán, embereket tudott bujtatni a történelmi kosztümökbe és piktor-szemmel nézte az olyan legrettenetesebb témát is, mint a Vilmos király elutazása, a cercle az udvarnál etc. etc. Sőt különösen a melegebb fiatal napokban ki is bujt a Hofmaler a liberiából, arkadiai meztelenségben ficzánkolt a színek festői világában, s ilyen megfeledezéseinek köszönjük a »Vashámort« és vad elevenséggel odavágott impresszionista dolgait, amelyekkel Manet előtt járt és amelyekért gyászolják őt a piktorok is, nemcsak Vilmos császár. Manet, Piloty és egy német professzor keveredtek az ő egyéniségében és mivel mind a három elem egyszer-mászor külön is érvényesült, a szerencsés öreget fönt is, lent is megbecsülték, sok pénzt és sok babért adták neki s mikor végigélte életét túlságos izgalmak nélkül, most meghalt végelgyengülésben, egy korrektül kikerekített és befejezett oeuvret hagyván örökségül nemzetének.

IRODALOM.

Kipling és Poe. Angol verset magyarra fordítani vakmerő vállalkozás, az egyszótagos angol nyelv s a rimjátékos angol vers szinte homlokegyenest ellenkezője a magyarnak. Azonfelül az angol versek mind csupa sejtetés, célzás és hangulathajszolás, a magyar vers pedig egyszerű, világos és szókimondó, mely körül homályosság legfeljebb a városi ember elméjében támadhat, ki egyszerűen nem érti meg a falusi vers metaforáit vagy helyzetképeit s mikor azt olvassa, hogy: »zöld asztalon ég a gyertya, barna kis lyány koppantgatja«, nem tudja, hogy a betyár zöld asztalon iszik s égő szál gyertyákkal rakatja ki maga előtt az asztalt. Idegennek, ha még úgy tud is angolul, nehéz az angol verset teljesen még csak meg is értenie, hát még, különösen ha magyar, a maga nyelvére lefordítania! — Pásztor Árpád és Szebenyei József egy csomó Kipling- és Poe-fordítással vág neki ennek a lehetetlenségnek s e vállalkozás annál bravurosbab, mert Kipling tárgyainak ujságánál fogva is nagy munkát ad, Poe pedig a legraffináltabb verselő művész, aki valaha kézzel fogta meg a kézzelfoghatatlant. Ezért, a Poe-fordításokért kell a két összeállított magyar versművész vállalkozásában a Pásztor Árpádot különös figyelemmel megtisztelni; a Szebenyei érdeme azért nem kisebb. A Poe versei olyanok, mint a Rodin Balzac-szobra, mely nem Balzacot ábrázolja, nem valóságos embert ábrázol, hanem valóság gyanánt ábrázolja és teszi márványban konzisztenssé a képet, melyet behunyt szemmel látunk, mikor valakire gondolunk. A Poe legszebb verseinek nincs elmondható tartalmuk, de a szót jelentésének és hangzásának, a mondatok foglatának s elhelyezésének s a verselés minden elképzelhető fogásának összejatsztatásával valósággá objektiválja és megfoghatósággá, sőt történetté szilárdítja, nem is azt, amit érez, hanem azt, ahogy ő érzi magát (wie er sich befindet, nem tudom ennek pontos magyar megfelelőjét megtalálni). Pásztor ezt annyira látja s annyira így fogja föl, hogy például a *Bells* verset (A harangok) jórészt más szavakkal, szinte más tartalommal írja meg, mint Poe, a versnek s a rimjátéknak egészen más fogásaival, de hatásában, ha nem is teljes, de olyanféle hangulattal, mint az eredetie. Szebenyei meg abban erős, hogy a Kipling verseinek sajátosság, foghegyről való dikcióját találja

el magyarul. Mindent összevéve érdekes és sikerült vállalkozás, mely gyönyörűséget fog szerezni az efféléket kedvelőknek. A könyv Sebő Imrénél jelent meg Nagyváradon, ára 3 korona. I—s.

Miréio. Ez a provencei irodalom egyetlen világhírű és a mellett modern éposza. Le van fordítva minden művelt nyugat-európai nyelvre, sőt még a japán literatura is bekebelezte. Szerzőjét, Mistralt, a svéd akadémia még csak az imént tün-tette ki e műért a Nobel-díjjal, szóval a Miréio egy nagyon szép és poétikus alkotás, a világirodalom egyik gyöngye és ennek a munkának akadt egy szerencsés fordítója *Gábor Andor*, lapunk munkatársa személyében, aki a teljes *Miréio* fordítással pályázott a Kisfaludy-társaság Széher-dijára; sajnos, a pályázattal nem volt oly szerencsés, mint a fordítással: csak dicséretet nyert; az aranyakat egy töredék darab Kalevala vitte el, noha a bíráló-bizottság két tagja a Miréio mellett kardoskodott. Reméljük, kiadóink ki fogják köszörülni a csorbát. Másutt legalább hapva kapnak az ilyen csemegén.

Az Arany János-társaság könyvei. A temesvári Arany János-társaság, a mely 1903-ban alakult meg és máris az ország legjobb nevű irodalmi társaságai közé tartozik, új irodalmi vállalatot kezdeményez »Az Arany János-társaság könyvei« czim-mel. A vállalat első kötete már előttünk van. *Szépirodalmi és szépműtani közlemények* czim-mel a társaság tagjainak mindvégig előkelő színvonalon álló szépirodalmi és esztétikai dolgozatait hozza. Dr. *Szentkláray Jenő*, a társaság elnöke megnyitójában elmondja, hogy miért választotta a társaság címéül az Arany János nevét (Rozgonyi Piroska, Rozgonyiné, Török Bálint, Pázmán Ioyag, Mátyás anyja megannyi szál, amely Arany költészetét Délmagyarországhoz fűzi) és hogy a társaság célja a délmagyarországi közönségben a magyar nyelv és műveltség szeretetét terjeszteni. Megvan a kötetben *Rákosi Jenő* emlékbeszéde, amelyet Temesvárott mondott, *Késs József* »Két hajó« című költeménye, *Berczik Árpád* egy kedves elbeszélése, *Szabolcska Mihály*nak, a társaság másodelnökének néhány szép költeménye, *Engels (Angyal)* János kitűnő Dante-tanulmánya, *Jörgné Draskóczy Ilma* három mélyen átértett költeménye. *Dóczy József*, a »Felednélek«, »Nádfedeles kis házikóm«, »Magas a kaszárnya«, »Szeretót keresek« és egyéb népszerű népdal szerzője elmondja, hogyan lett ő »nótacsinaló«. *Turchányi Tihámér* »Gyöngyöm« czim-mel történelmi regényének egy részletét mutatja be. A délmagyarországi írók előkelő tábora-ból még a következők nevét találjuk a kötetben: *Bergmann Ágost*, *Graef János*, *Perjéssy Lajos*, *Mársits Rozina*, *Lendvai Miklós*, *Czirbusz Géza*, *Dénes Károly*, *Brájjer Lajos*, *Barabás Ábel*. Ez a névsor is mutatja, hogy az Arany János-társaság sorsa jó kezekben van. A társaság 1903—1904. évi jelentéséből, amely szintén most jelent meg, örvendetesen lehet konstatálni, hogy az Arany János-társaság rövid fennállása alatt máris irodalmi és kulturális faktor lett Délmagyarország közművelődésében, a temesvári társaság életében pedig felolvasásaival és hangversenyeivel előmozdította az irodalom és művészet szeretetét, amelynek minden feltétele megvan ebben a délmagyarországi kultúrvárosban.

Figyelő. Ez a cime egy új havi szemlének, amely *Osvát Ernő* szerkesztésében most indult meg. Amint a szemle tartalmából látjuk, szépirodalommal, színházzal, művészettel, filozófiával óhajt foglalkozni, főként kritikai szemmel. A revue első számán még megérzik a nagy igyekezet és a vele járó izgalom, elsietés, — az első számok rendes velejárója — de a cikkek máris reményt nyújtanak arra, hogy ez a legfiatalabb revue nem a munkatársak buzgóságán és őszinteségén fog megtörni.

Konstatálni lehet róluk, hogy nemcsak új mondani-valójuk van, hanem revuejüket mindvégig a legmodernebb érdeklődés színvonalán tudták tartani. Természetes, hogy a nagy lehiggadást, a »minden mindegy« elvét nem fogjuk megtalálni ebben a szemlében. Viszont azonban a heveség, a titánkodás is hiányzik belőlük és talán ép ez a komoly, disztin-gvált hang jellemzi őket leginkább. A könyv modern disztitése *Beck Ö.* Fülöp izléses munkája.

KÖZGAZDASÁG.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank e hó 4-én tartotta évi közgyűlését Lánzy Leó udvari tanácsos elnöklésével. Az évi jelentés bevezetésében megemlíti, hogy az elmúlt üzletév sok tekintetben kielégítetlenül hagyta a hozzáfűzött várakozásokat a viszályos politikai állapotok miatt; de meg a rossz termés és a takarmányhiány az ország legfontosabb jövedelmi forrását megapasztották. A tőkefőlemelésre vonatkozólag jelenti az igazgatóság, hogy az ujonnan kibocsátott ötezer darab részvényt, 2400 koronánként a részvényesek, néhány kivételével, már átvették; a többi értékesítésével foglalkoznak. Az intézet mobilitása minden tekintetben kielégítő, amennyiben a kisorsolatlan címletek kivételével mintegy 183 millió koronát kitevő passzívával szemben 229 millió koronányi könnyen realizálható értékek vannak fedezve. Váltót leszámitoltak 255,722.300 korona értékűt, a megelőző évi 241,963.684 koronával szemben. Az 1904. év végével 473 fél 4,084.000 korona hitelt élvezett s leszámitoltatott a hitelrészegyesületben 5,642.997 korona értékű váltót. A jelzálog- és községti kölcsönüzlet terén az idén is számottevő eredményt értek el. A betétek állománya 1904 végén 132,464.686 korona volt, ami az 1903. évi állománnyal szemben 9,003.713 korona emelkedést jelent. Az idegen tőkék összege, melyeket a bank kezel, 1904 végével 169,941.466 koronát tett, a megelőző évben 158,052.606 koronát. A bank rendes tartalékalapja 19 millióra emelkedett, a tőkefőlemelés útján befolyt 7 milliónyi felpénzzel, a rendkívüli pedig 16 millió, ami a teljesen befizetett részvénytőke 20-7 százalékos kamata. A zárószámadás szerint az 1904. év 6,209.773 korona 87 fillér tiszta nyereséggel zárul, ami a teljesen befizetett részvénytőke 20-7 százalékos kamatozásának felel meg. Hozzáadva az 1903. évi nyereség-úthozatot: 718.270 korona 32 fillért, a közgyűlés rendelkezésére 6,928.044 korona 19 fillér áll. Az osztalék a részvénytőke 14 százalékos kamatozásának felel meg. A közgyűlés a jelentést, valamint az igazgatóság összes indítványait egyhangulag elfogadta, a fölmentést minden irányban megadta. Nyers Lajos kuriai bíró részvényes köszönetet mondott az igazgatóságnak, a felügyelő-bizottságnak és a tisztikarnak, de különösen Lánzy Leó udvari tanácsos, elnökgazgatónak, aki az igazgatóság, felügyelő-bizottság és a tisztikar nevében köszönetet mond a bizalom-nyilatkozatért. Ezután a tisztviselői nyugdíjszabályzat néhány pontját módosították, végül a kilépő igazgatósági tagokat, Gajári Ödönt, Jellinek Henriket, Lánzy Leót, gr. Széchenyi Bélát és Szabó Jenőt, valamint csepeli Weisz Manfrédet (uj) s a felügyelő-bizottság tagjait, Blau Adolfot, Gold Zsigmondot, dr. Kovácsy Sándort, Pfeiffer Mátyást, Simon Jakabot, Reimann Lázárt (uj) egyhangulag megválasztották.

A hazai bank részvénytársaság e hó 8-án tartotta báró Dániel Ernő elnöklésével X. évi rendes közgyűlését, melyen 31460 részvény képviselőtében 38 részvényes jelent meg. A lefolyt év tiszta nyeresége, mely az előző év nyereségét 101,447.57 koronával meghaladja, az 1903. évi nyereségáthozattal együtt 944,401.37 korona. "A közgyűlés a jelentést tudomásul vette, az igazgatónak és a felügyelő-bizottságnak a felmentvényt megadta és az igazgatóság előterjesztéséhez képest elhatározta, hogy a 10. számú osztalék-szelvény folyó hó 9-étől kezdve 6%-kal, azaz 12 koronával beváltassék, a tartalékalaphoz 100,000 — korona, a nyugdíjalaphoz pedig 20,000 — kor. utaltassék, 25,000 — korona a tisztviselők külön renumerációjaként használandó fel, míg az ezek után fennmaradó 87,828.46 korona az 1905.-i év javára átvendő. A napirend további tárgyát az igazgatóság részéről a bank részvénytőkéjének felemelése iránt előterjesztett indítványa képezi. A közgyűlés az igazgatóságnak ezt az indítványát elfogadván kimondotta, hogy az eddig 10 millió koronában megállapított részvénytőke 25,000 darab, egyenként 200 — korona n. é. teljesen befizetendő részvény kibocsátása által 5,000,000 — koronával tehát 15,000,000 — koronára felemeltessék, hogy az új részvények, melyek kibocsátási árfolyama 220 — koronával állapittatik meg — már a folyó 1905. évi üzleteredményben részesedjenek, hogy az eddigi részvényeseknek elővételi jog adandó az új részvényekre olyformán, hogy az említett árfolyamon, hozzáadással a f. évi január hó 1-étől járó 5%-os kamatoknak, minden két régi részvény alapján egy-egy új részvényt vehessenek át; és hogy az alaptőke-felemelés keresztülvitelének időpontját és módjait az igazgatóság saját belátása szerint állapítsa meg. Miután előzőleg még újból megválasztották a felügyelő-bizottságnak eddigi tagjait, a közgyűlés Brückler Mihály részvényes indítványára az igazgatóságnak, a vezérigazgatónak, az ügyvivő igazgatónak és a tisztviselői karnak buzgó és eredményes működésükért köszönetet szavazott.

A budapesti takarékpénztár és országos zálogkölcsön részvénytársaság február 4-én tartotta évi közgyűlését Tolnay Lajos elnöklésével. Az elnök konstátálta a közgyűlés szabályszerű összehívását és határozatképességét, mivel 29 részvényes 1745 részvény és 274 szavazat képviselőtében jelent meg. A kereskedelmi kormányt Hegyeshalmi Lajos osztálytanácsos képviselte. A fölvasolinak vett igazgatósági jelentés szerint az intézet a lefolyt évben a zavaros politikai viszonyok és gyöngébb termés következtében nagyobb pénzügyi műveletre nem nyilván alkalom, bővítette rendes üzletét és emelte

a folyó üzlet forgalmát. Igazolja ezt a váltóeszámitási üzlet, amennyiben 10 millió korona összeget meghaladó váltóval többet számitottak le, mint 1903-ban. A betétüzlet 1904. év végén 14,598.268 K 45 fillér betétet tüntet föl. Az összes forgalom 525,063.008 korona 64 fillért tett ki. Az üzleti eredmény a 70.114 korona 33 fillér leírás számbavétele után a tavalyról áthozott 33.414 korona 20 fillér maradvány hozzászámításával 806.198 korona 85 fillér tiszta nyereséget mutat, ami a részvénytőke 8-06 százalékos kamatozásának felel meg. E nyereségből a tartalékalapra fordítanak 50.000 koronát, mi által az 1,391.792 koronára emelkedik. A többi szabályszerű levonás után marad 635.736 korona 85 fillér, mely összegből osztalékként részvényenként 24 korona, vagyis 600.000 korona jut, a maradék 35.736 K 85 fillér pedig új számlára irandó. A közgyűlés az igazgatóságnak azt az indítványát egyhangulag elfogadta azzal, hogy a szelvény már hétfőn, február 6-án váltható be. Ezután egyhanglag ismét megválasztották az igazgatóságba Tolnay Lajos, Auer Róbert, Benke Gyula, Egyedi Lajos, Eisele József, Popper István, Stein Ármán, Tencer Pál és Török Sándor eddigi tagokat, új tag gyanánt pedig dr. Neumann Ármint. A felügyelő-bizottság tagjai lettek ismét Dezsényi József, Horváth Zsigmond, Rigler József Ede és Schöber Albert. Miután még a kilépő választmányi tagokat is újból megválasztották, dr. Havass Rézső mondott köszönetet az igazgatóságnak és az egész tisztviselői karnak az elért eredményért.

A Belvárosi Takarékpénztár r.-t. e hó 4-én tartotta XII-ik rendes közgyűlését dr. Münnich Aurél elnöklésével. A Székely Ferenc vezérigazgató által előterjesztett igazgatósági jelentés megemlíti, hogy a múlt évben a közgyűlés által elhatározott tőkefőlemelés öt millió koronáról hét és fél millió koronára, keresztülvitetett és az ujonnan kibocsátott 12.500 új 200 koronás részvény egyenként 220 korona árban részvényesek által átvétetett. Az intézet a múlt évben körülbelül ötven millió korona értékű váltót számitolt le, szemben az 1903. évben leszámitolt 39 millió koronával. A kibocsátott záloglevelek összege 40 millió koronán felül emelkedett, a záloglevelek eladása pedig több mint tíz millióra és így jelentékenyen felülmulta az előző évi záloglevél-eladásokat. A zárószámadások leírások után 760.971 korona 34 fillér tiszta nyereséget eredményeznek, amely összegből 101.470 korona 79 fillér az igazgatóság és tisztviselők jutalékára fordítandó. Az igazgatóság azt javasolja, hogy a fennmaradó 659.500 korona 55 fillérből 100.000 korona a tartalékalaphoz csatolassék, (mi által az általános tartalékalap az árfolyamkülönbözeti tartalékalappal együtt 1,160.000 koronára emelkedik), az 1904. évi 12-es számú szelvény egyenként 13 koronával (hat és fél százalék) beváltására 487.500 korona és az intézeti nyugdíjalap gyarapítására 30.000 korona fordítassék, a fennmaradó 42.000 korona 55 fillér pedig új számlára vitessék át. A közgyűlés az összes javaslatokat egyhangulag elfogadta és a kilépő igazgatósági és választmányi tagokat újra megválasztotta. Végül dr. Gergő Lórád részvényes az igazgatóságnak és tisztikarnak köszönetet mondott az elért szép eredményért.

Az Agrária magyar gépforgalmi r.-t. tegnap tartotta első évi rendes közgyűlését, Kubinyi Géza elnöke alatt. Az előterjesztett évi jelentés utal arra, hogy a társaság, mint kizárólag magyar gyártmányokat terjesztő intézmény egyedüli az egész országban s ez az uttörő vállalkozás a fogyasztók legszélesebb körében méltánylásra is talált. A társaság a hazai cseplőgépek és egyéb talajművelő eszközök mellett sikerrel hozott forgalomba egy újfajta magyar vetőgépet, valamint ekegyártmányokat is, amivel tetemesen csökkentette a hasonló külföldi gyártmányok behozatálát. A tetszevél fogadott évi jelentés kapcsán Lám Árpád részvényes meleg szavakkal méltatta az igazgatóságot és tisztikart, de különösen Kellner Antal ügyvezető igazgató kiváló munkásságát, mely az elért fényes erkölcsi és anyagi eredményt biztosította. Ezért a közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet is szavazott. A közgyűlés ezután elfogadta a felügyelőbizottság által előterjesztett mérleget, melyből kitűnik, hogy az alapítás szervezési és az összes ügynöki költségek teljes leírása, valamint az adósok tartalékszámájának 10.000 koronával való dotálása és az iroda-, műhelyberendezés s járművek 50%-os leírása után még 26.247 kor. 56 fillér tiszta nyereség mutatkozik, melyből 20.000 K tartalékalap létesítésére fordítatik, a fennmaradó 6.247. korona 56 fillér pedig új számlára vitetik át. Végül a felügyelő-bizottság tagjait újra megválasztották.

Salgótarjáni Kőszénbánya részvénytársulat igazgatósága mai ülésében vizsgálta és állapította meg az 1904. év zárószámadásait. A társulatnál szokásos nagybömbvérű leírások után az összhozadék a múlt évről áthozott 324.043 korona 48 fillérnyi összeggel együtt 2,892.262 korona 47 fillért tesz. Az igazgatóság a február 20-ikára egybehivandó közgyűlésnek azt fogja intítyványozni, hogy ezen összhozadékból az értékesítési alapa, a tartalékalapra s egyéb szabályszerű levonásokra összesen 636,821.90 K fordítassék, a forgalomban levő 64.000 drb részvény után részvényenként 30 korona osztalék, e czímen tehát 1,920.000 korona állapittassék meg és a még fennmaradó 335,440.57 K az 1905. év számlájára irassék elő.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

»Bob hashajtó« a legkellemebb. (10 fillér.)